

Inergatibo datibodunak

Gure oraingo konfigurazio mota, iragankor datibodunaren oso antzekoa da morfologikoki, eta, euskal ikasketetan duela gutxira arte, sintaxiari gabe morfologiari eman zaionez berebiziko garrantzia, sarri askotan konfigurazio biak nahasi egin dira. Funtsean, argumentu bakarreko predikatu inergatiboek badituzte ezaugarri iragankorrak: subjektua ergatiboan azaltzen da eta hautatzen duten aditz laguntzailea **edun/ezan* motakoa da. Baina egon, ez dago iragankortzat hartzeko beharrezkoa dugun osagarririk, ez sintaktikoki, ez eta, kontrakoa dirudien arren, morfologikoki ere, 1.1 atalean dagoeneko esan dugun bezala. Osagarri zuzenaren faltagatik, beraz, ez ditugu iragankortzat hartzen. Honelakoetan datibo bat agertzen denean, osagarri sintaktikorik gabeko predikatu bati gaineratutako datiboak direla azpimarratzeko, *inergatibo datiboduna* deitu dugu predikatua. Ez diogu deitura honi berebiziko tranzendentziarik eman nahi. Dena den, erabilgarria dela iruditzen zaigu, eta 1.1 ataleko 2. taulan ikusten den sailkapenaren simetrikotasuna (eta, espero dugu, argitasuna) zaintzen du. Ez ditugu hemen aztertu nahi inergatibo eta iragankorren arteko loturak —ikus Hale & Keyser (1993), esaterako—, ez baita hori gure hemengo zeregina, nahiz eta atal honetako predikatu askok nabarmentzeko moduko alternantzia duten absolutibo eta datiboaren artean. Konfigurazioen berri ematea bera da gure helburua, eta hori da ondoko lerroetan egingo duguna.

4.1. Beharrezko datiboak inergatibo datibodunetan

Aztertu beharrek hurrengo konfigurazioa inergatibo datibodunek itxuratzten dute. Halakoetan, goian azaldu dugunaren ildotik, bi argumentu baino ez ditugu, ergatibo eta datibo kasuez markaturik, hurrenez hurren, eta **edun* laguntzaile iragankor datiboduna. Laguntzaileari dagokionez gogoratu, goian

1.1 esan dugun moduan, euskararen aditz morfologian hirugarren pertsonako absolutibo komunztadura marka \emptyset denez, *diot* bezalako formak anbiguoak direla: hiru argumentu (*-t* ergatiboa, *-o-* datiboa eta \emptyset absolutiboa) zein bi (*-t* ergatiboa eta *-o-* datiboa) isla ditzake forma honek. Euskaraz hiru argumenturekin komunztadura egiten den guztietan absolutiboa hirugarren pertsonakoa denez,⁹⁷ paradigma horretako formak anbiguoak dira.

Atal honetan, argumentu bi islatzen dituen konfigurazioez arduratuko gara, Etxeparek (2003) *bivalent ditransitive* deritzen konfigurazioez, hain zuzen: aditz morfologiaren aldetik *ditransitive* —Euskaltzaindiaren *nork-nori-nor*— direla iruditu arren, sintaktikoki argumentu bi besterik ez dutenak (*bivalent*, beraz). Guk inergatibo datibodunak deituko diegu, goian esan dugun bezala.

Hauexek dira konfigurazio hau nagusiki erakusten duten aditzak: *ekin*, *eman*, *eragin*, *erago(n)*, *erasan*, *eutsi*, *heldu* eta *iritzi*. Argumentu konfigurazioa berezia denez eta saila osatzen duten predikatuak interes handikoak direnez, arreta berezia emango diegu hauei ere. Datiboaren beharrezkotasuna eta nolakotasuna izango dira orain ere gure eztabaidaren ardatzak.

Sailaren adibide sorta dakargu orain, geroago hauek eta bestelakoak aditzez aditz aztertuko ditugun arren:

- (173) a. Tai gabe ekiten zion zurrutari (Etxde *JJ* 187)
 b. Emoten deutsa negarrari (Mg *CO* 54)
 c. Eragijok mutil [...] aurreko tanboliñori (*DurPl* 125)
 d. Alan erago beti gauz onen bati (Añ *LoraS* 152)
 e. Biotzeko naigabeak gorputzari asko erasan oi diote (NETx *LBB* 64)
 f. Gu gera iru probintzi, /lengo legerik ez utzi; / oieri firme eutsi, / naiz hanka bana autsi (Xe 411)
 g. Gogorapen gaiztoak zuzen zuzen animari eltzen diote askotan (Inza *Azalp* 148)
 h. Zer iritziko diete 50 urteren buruan gaurko «ismuei»? (MEIG I 110)

Lehenengo adibidean (a), esate baterako, *ekin* predikatuak ez du absolutibo argumenturik, *zion* formari begira pentsa litekeen bezala. Adizki bera, konfigurazio iragankor datibodun bati lagundurik agertu izan balitz, absolutiboaz markatutako argumentua aurkituko genukeen —*dirua eman zion*, adibidez—. Bestalde, azken adibidean (h), absolutibotzat har litekeen osagaia *-zer-*, ez da

⁹⁷ Absolutibo argumentuak halabeharrez hirugarren pertsonakoa izatea *Me-lui murriztapen* edo *Pertsona Kasuaren Mugari* zor zaio. Murriztapen hau euskaraz aztertzeke, literatura oparoa du eskura irakurleak. Zenbait lan baino ez aipatzearren, honakoak: Albizu (1997, 1998), Ormazabal (2000), Ormazabal eta Romero (2007), edota Rezac (2008, 2009).

argumentu bat, osagai predikatibo bat baizik. Jo dezagun (h) galderari *astakeriak* esanez erantzuten diogula. Formalki absolutibo plurala izango litzatekeen arren, pluraltasun hori ezin liteke aditz komunztaduran jaso, predikatu osagai hori ez baita komunztadura eragin dezakeen argumentu bat. Ondorioz, **ismuei astakeria galantak iritziko dizkiete* ezgramatikala litzateke. Hauxe da, hain zuzen ere, sorta honetako aditzen ezaugarri behinena: osagarri datiboduna erakusten dute, absolutibodunik ez duten arren. Horregatik deritzegu inergatibo eta ez iragankor.

Dena den, badira, abiapuntu hau izanagatik ere, irakurleak gogoan izan beharko litzatekeen *ñabardurak*, aditzon izaera ondo ezagutuko badu. Batetik, berriro ere, arazo bat baino gehiago sortzen zaigu aditzen askotariko konfigurazioengatik: sorta honetako aditzetan datiboa beharrezkoa dela esaten dugun arren, batzuetan aditzaren konfigurazio bakar batez ari gara: litekeena da aditz berberaren konfigurazio —eta adiera— batean datiboa beharrezkoa izatea, eta, oso bestela, beste konfigurazio batean aukerakoa edota, areago, ezinezkoa izatea. Bestetik, datiboa beharrezkoa duten aditzak izan arren, datibo hori inoiz bestelako postposizioekin alternantzian ere atondu daitezke aditz hauetarik zenbait: *ekin, erago(n)* —azken hau *ari* zentzuan—, *eraso* edota *heldu*, hain zuzen. Azkenik, lehen auziari lotuta, inergatibo datibodunen artean sailkatu baditugu ere, hori delako, hain zuzen, nagusitzen den konfigurazioa, inakusatibo datibodun gisa ere jokatzeko dute batzuek, *ekinek* esate batera, eta baita, ikusiko dugunez, *emanek* edota *helduk* ere. Ezaugarri hauek nabarmentzen ditugu hirurek berebiziko garrantzia dutelako atala egituratzean: atalean zehar predikatu bakoitzak erakusten dituen alternantziez gain, alternantziak oro har ere aztertuko ditugu, nolabaiteko bikoizketa sortuz. Orobat, alternantzien ondorioz, aditzetarik zenbait —*ekin* eta *heldu* adibidez— konfigurazio inergatibo datibodunetan zein inakusatiboan itxuratu daitezkeenez, horrek lehenago inakusatiboez garatutako atalera 2.3.3 eramango gaitu atzera ere. Nolanahi ere, ez dugu uste aditz sailaren berezko-tasuna lausotzen dutenik *ñabardura* hauek. Areago, kontuan hartzen badugu ez dela taxonomia hutsa egitea gure helburu behina, ez bada sail honetako aditzen ezaugarri eta konfigurazio nagusiak zehaztea eta, ahal den neurrian, azaltzea. Berez luzea den eztabaidaren egitura argitzeko, azpisailetan bilduko ditugu.

4.1.1. *Aspektulekintza aditzak*: *ekin*, *eman*, *eragin* eta *eragon*

Konfigurazio inergatibo datiboduneko aditzetatik batzuk lehenago 2.3.3 konfigurazio inakusatiboan ikusi ditugu, eta ez zaizkio, hortaz, arrotz egingo gure irakurleari. Aspektu/ekintza aditzez ari gara berriro.

Aditz horietatik alfabetikoki lehenik datorrenarekin, alegia, *ekinekin* hasiko gara, sail osoaren nahikoa aditz prototipikoa delako, gure ustez. Prototipikoa diogu zenbait arrazoiengatik. Lehenik eta behin, sail honetako aditz

guztiek bezala, konfigurazio inergatibo datiboduna du. Horrek esan nahi duena da osagarri datibodunak erakusten dituela eta ez, aldiz, absolutibodunak. Bestela esanda, hemen bildutako aditzek, salbuespenak salbuespen, ez dute datibo eta absolutibo kasuen alternantziarik erakusten osagarriaren markapenean. Bigarrenik, eta alderdi honi dagokionez ere, azpisailaren prototipoa ere bada, datiboa eta, postposizioen artean, inesiboa txandakutzen ditu osagarriaren markapenean, hau da, datibo eta inesibo alternantziadun aditzak dira hauek, osagarriaren markapenez ari garela. Hirugarren eta azkenik, konfigurazio inergatibo datibodunean ez ezik —*ekin dio*—, inakusatiboan ere —*ekin zaio*— azal daiteke, lehenago aipatu dugun bezala, alternantziek aditz bat oinarrizko argumentu konfigurazioen artean batean ala bestean kokatzeko sortzen dituzten arazoak erakutsiz. Ikus dezagun hau guztia ezaugarritz ezaugarri, adibideei begira, hobeto ulertuko delakoan.

OEhk (VI: 525) *ekin*⁹⁸ aditzaz dioenez, egiturarik zaharrena eta sarrien aurkitzen dena datiboduna da —zuzen gabiltza, hortaz, konfigurazio datiboduneko aditzen artean sailkatuz—. Ondoko adibideetan, inergatibo datiboduna modura ikus daiteke: bertan *zurrutari* (a) eta *aurrian daukagun oni* (b) datibo sintagmez gain, laguntzaile iragankor datibodunak ageri zaizkigu —(*ekiten*) *zion* (a) eta (*ekin*) *dajogun* (b)—:

- (174) a. Tai gabe ekiten zion zurrutari (Etxde *JJ* 187)
- b. Asko da berbarik, ta ekin dajogun aurrian daukagun oni (Mg *PAb* 56)

Gaur egungo testuetan ere, askotan ageri da *ekin* konfigurazio honetan, EPGen ikus daitekeenez:

- (175) a. Erraldoiak, larri, zaurituta, atzera egin du, eta Errolanek ihesari ekin dio (*Elezabarren bidetik*, M. Anso, 127)
- b. Begiak erdi kizkurtu ditu Berdabioko jaunak begirada eguzkitik babestu nahi balu bezala, eta azkeneko bertsoa ontzeari ekin dio (*Konpainia noblean*, A. Lertxundi, 136)

Sarri, gainera, nominalizazio datiboduna izaten da osagarria, (b) adibidean ikusi bezala.

Ekinek, bestalde, konfigurazio inergatiboaz gain, inakusatiboa ere erakusten du, eta horren testigantzak baditugu, besteak beste, literaturan (OEh VI: 524).

⁹⁸ *Ekin* (V, G, AN-larr) “De uso general en la tradición occidental. Al Norte, sólo se encuentra en autores labortanos hasta mediados del s. VIII. [...] En los autores del siglo XVI sólo se documentan formas fuertes o sintéticas; ello ha llevado a Lafon a afirmar que el participio de *ekin* se derivó analógicamente a partir de los verbos fuertes de raíz *-ki-* (Lfn *Syst* 91). Todas las formas fuertes atestiguadas son subjuntivos o imperativos: en Leizarraga, RG, RS, Ax 153 (V 101), Haraneder, Moguel (PAb 58 *gakijozan aurrera* y Guerrico; recientemente tbn. emplean indicativos fuertes Orixe (*Eus* 102 *dakio*) y Zaitegi (*Plat* 151).” (OEh VI: 523-24).

Goiko adibideetan ez bezala, oraingoan forma trinko iragangaitz datibodunak ditugu —*akio* (a) eta *zakizko* (b)—, ez iragankorrak:

- (176) a. Adin onari akio (RG A 8)
- b. Zakizko beraz maiz Jainkoari hatsagorapenez (He *Phil* 129)

Dena den, esan beharra dago, EPGERa begira, bederen, ez dirudiela konfigurazio inakusatibo hau inergatiboa bezain ugaria denik. Izatez, oso urriak dira konfigurazio inakusatiboaren testigantzak (a), eta horietatik gehienak, gainera, egitura inpersonalak dira (b) —gure jomuga ez direnak oraingo honetan—:

- (177) a. Ekin zitzaion bere etxe eta auzoetan harrapa ahal zitzaion oilo eta arkumeak itotzeari (*Konpainia noblean*, A. Lertxundi 271)
- b. Aspaldi ekin zitzaion hiperbizkaieraren gaitzari aurre egiten; ez da inondik inora ere atzo goizeko kontua (*Euskararen sendabelarrak*, K. Zuazo, 112)

Maiztasuna alde batera, *ekin* inergatibo ala inakusatibo modura agertzeak ez dio, printzipioz, datiboari berari eragiten, egile argumentuaren markapenari baino. Eman ditugun adibideetan, agerian ez bada ere, isilean ditugun egileak ergatibo argumentuak dira (174)-n eta absolutiboak, berriz, (176-177)-n. Horrek, jakina, aditz laguntzaile iragangaitz ala iragankor datibodunen arteko hautua baldintzatzen du eta, oro har, inergatibo ala inakusatibo itxuraz agertzeari. Inergatiboa azaltzen da sarrien (175), nahiz eta, erakutsi dugun bezala, inakusatiboa ere aurki daitekeen (176-177). Konfigurazio inakusatiboa duenean, testigantza klasikoetan, behintzat, adizki trinkoak agertzen dira sarri. Adizki trinko hauek iragangaitzak izatearen arrazoia beharbada hizkuntzaren historian bila daiteke. Kontuan izan forma trinkoak iragangaitz izatetik iragankor izatera igarotzeko, aldaketa paradigmatico zabal eta sakona beharko litzatekeela, eta nekez egin liteke halako aldaketarik. Forma perifrastikoak aldatzeak, aldiz, berez existitzen diren laguntzaileak trukatzeari besterik ez dakar —*zaioren* ordez *dio*—. Gaur egun, beherago aipatuko dugun ñabardurarekin, forma iragankorrak nagusitu dira. Edozein modutan ere, forma sintetiko edota trinkoak erakustea da, ikusiko dugunez, sorta honetako aditz gehienen beste ezaugarri bat: *ekin*, *eman*, *eragin*, *eragon*, *eutsi* eta *iritzi* aditzek, guztiek dute erakusgarri bera; ez, aldiz, *eraso*, *erasan* eta *heldu* aditzek.⁹⁹

⁹⁹ “El sujeto en caso ergativo es el más frecuente, pero su uso es general sólo desde la segunda mitad del s. XIX: Etcheberri de Sara (*obrari ekhin natzaiola* 196) e Iztueta emplean siempre el caso absoluto; se encuentra incluso en Lardizabal (72) y Beovide (*AsL* 30), aunque éstos se valen sobre todo del ergativo; en Aguirre de Asteasu y Echagaray siempre hay caso ergativo. En vizcaíno el ergativo es de uso general al menos desde comienzos del siglo XIX. Las formas sintéticas documentadas, todas ellas sin sujeto explícito, son bipersonales intransitivas.” (OEH VI: 524).

Datiboa halabeharrez jasotzen duen aditza izateaz gain, *ekinek* badu atontzeko beste modu bat, osagarriaren markapenean, datibo eta postposizioen arteko alternantzia ere erakusten duena. Hau da, hain zuzen, aditz hauen eztabaida nolabait batera egiteko beste arrazoi bat, euren izaera semantikoa alde batera. OEhk (VI: 524) dioenez osagarria datiboaz ez ezik, inesiboaz ere markatzen da batzuetan, eta halakoetan, aditz laguntzaile iragankor datiboduna erabiltzen da ia beti, (a,b) adibideek erakusten duen bezala.¹⁰⁰ Aldiz, laguntzaile iragankor soila da, ez datiboduna, (d) adibidean agertzen dena:

- (178) a. Ekin eiozu ebagiten (Ur (V) Apoc 14, 15)
- b. Gitxienetik iru ordu laurenian, / ekin eutsen neurtitzak egiten alkarri (Enb 207)
- c. Ekin lanean (Lizardi *IL* 101)
- d. Seme-alaben ohiturei buruz ekin eben berbetan (Bilbao *Ipuib* 60)

EPGen gutxi dira inesibo osagarriak erakusten dituen *ekinen* agerpenak, baina izan badira, eta baten bat (a), gogoangarria, gainera:

- (179) a. Eta hondoa jo baino lehen, igerian ikasi nahi dizu euskarak, eta ur axaleko mariposa estilo xurian ez ezik, urpeko zoko ilunetan ere ekin dio murgilean, eta horratx titanic paperezko gurea azaldu! (*Trapuan pupua*, P. Perurena, 87)
- b. Areago, zenbait ikaslek eta fakultatek gerraren kontrako mugimenduetan ekiten dute (*Berria*, 2006-03-10)

Inesiboan markatzen da ekintza, ez datiboan, eta testigantza urri hauetan ere, laguntzaile iragankor datiboduna atxiki egiten da (a)-n eta desagertu (b)-n. Dena den, historikoki, bederen, laguntzaile iragankor soil edo datibogabea, oro har, ez da sarri erabiltzen *ekin* aditzarekin. Halaxe dio OEhk (VI: 524), eta bi aipamen egiten ditu jarraian, Aguirre de Asteasu eta Añibarro. Añibarroren adibidea (a), goian eman berri ditugun inesibodunen modukoa da, eta Aguirre de Asteasurena (b), bestelako osagarria zehazten duena:

- (180) a. Batean ekin behar dau gizonak (Añ *EL* 193)
- b. Berriro ekiten duana arimaren kontra (AA III 628)¹⁰¹

¹⁰⁰ “Sobre todo en autores vizcaínos, ya desde la segunda mitad del s. XIX, se hace frecuente el uso del complemento vbal. en caso inesibo; se mantiene, casi siempre, el auxiliar tripersonal: *ekin eiozu ebagiten* (Ur (V) Apoc 14, 15). Se encuentran construcciones similares en unos pocos autores guipuzcoanos: Lizardi (*IL* 101 *ekin lanean*), Txirrita (*B I* 185), Jauregui (*Biozk* 24) y T. Agirre.” (OEh VI: 524).

¹⁰¹ Adibidea bera ez da jasotzen OEhn.

Kasu hauek alde batera, aditz laguntzaile iragankor soilik ia ez agertzeak erakusten du, hein batean, *ekin* aditzak datibo osagarria lehenesteko duen joera, absolutiboaren kaltetan. Hala, geroago ikusiko ditugun beste aditz batzuk ez bezala, ez da hau absolutibo eta datibo alternantziarik erakusten dutenetakoa. Ezaugarri honi dagokionez ere, sorta honetako aditz nahikoa prototipikoa deritzagu *ekini*. Ondoren ikusiko dugunez, *eragin* edota *erago(n)* aditzek ere jokabide bertsua dute, nahiz eta eurekin batera sailka genitzakeen, absolutiboa ere erakutsiz, alternantziaren zantzuak —eta ez alternantzia bete-be-tean— azaltzen dituzten beste aditz batzuek, hala nola, *eraso*, *erasan* edota *heldu*.

Gatozen berriro inesibodun osagarrietara. Aditz hauen osagarriak garatzen den ekintza bera da eta ekintza horren aspektua progresiboa izaten da. Ekintza progresiboa adierazteko inesibo argumentuak arruntak dira hizkera askotan. Jo dezagun, adibidez, *ari* predikatura. *Ari* (nagusiki) iragangaitza¹⁰² bada ere, semantikoki aspektu/ekintza da, eta sarri askotan osagarri inesiboak hartzen ditu —goiko adibideetako *laneanen* (c) antzeko izenak edo *ebagiten* (a) bezalako inesibo mugagabeko partizipioak—. Halako inesibo osagarririk izanez gero, aditz laguntzaile iragankor soilak agertzea ez da horren harrigarria: *ekin* aditzaren osagarriak, inesibodun nominalizazioa —*esaten*— zein bestelakoa —*lanean*,¹⁰³ *berbetan*, *batean*— izan, ez du komunztadurarik eragiten, eta izatekotan komunztadurarik gabeko halako kasuak espero genitzake. Bestalde, perpaus iragangaitz batean inesibo osagarriaren adibiderik balego, orduan ere, laguntzaile iragangaitz soila espero izatekoa litzateke, ez datiboduna. Eta horren erakusgarriak ere baditugu, hala nola, *ekin al aiz i ere adarra jotzen?*,¹⁰⁴ non *jotzen* inesibodun nominalizazioak ez duen komunztadurarik eragiten aditz iragangaitz soilean.

Besterik da aditz laguntzaile iragankor datiboduna erabiltzea, hau da, datibo komunztadura jasotzen duena, osagarria inesiboduna izaki. Berez, ez dirudi (178a,b), (179a) bezalako adibideetan isilpeko datibodun osagarriarik dagoenik —ezta erdi-argumentu bezala ere— laguntzailearen datibo komunztadurak hala pentsaraz liezagukeen arren.¹⁰⁵ Hortaz, edo datibo komunztadura *izuna* da nolabait, hau da, izatez datiboa ez den argumentu bati begira dagoena, edo senak eta gramatika tradizio eta teoriak diotenaren kontra, inesibo postposiziodun sintagma batek (datibo) komunztadura eragin dezake. Ez dugu guk asmorik gramatikaren zutabe sendoak iraultzeko, baina

¹⁰² Nagusiki diogu, bai baita *ari* aditzaren aldaera iragankorrik ere, hala nola, Arbelbideren ondoko adibidekoa: *pilota ere uzten ari du gazteriak*, Lakarengandik (2004: 128) jaso duguna. Jo lan honetara aldaera iragankor hauen berri izateko, eta oro har, *ari* predikatuari buruzko kehetasunak jakiteko.

¹⁰³ Lizardiren adibidean, ezin jakin, baina, ez baita aditz laguntzailea esplizituki agertzen.

¹⁰⁴ OEH (VI: 523). G-azp.

¹⁰⁵ (178b) perpausari dagokionez, *ekin eutsen* adizkiaren osagarria *egiten* inesibodun nominalizazioa, jakina, ez *alkarri*.

adibide bitxi eta politak dira hauek,¹⁰⁶ eta oso arreta handiz jaso eta aztertu beharko ditugu inoiz, nahiz eta oraingoan, tamalez, komunztadura-zale porrokatuok gai kuttuna hurrengo baterako utzi behar izango dugun.

Amaitzeko, ohar txiki bat baino ez. *Ekin*ek badu, azkenik, “esan” adiera, eta adiera honetan ere, datibo komunztaduradun adibideak nagusi diren arren, datibo komunztadurarik gabeko adibideak ere badira —(a, c) vs. (b)—:

- (181) a. Ekin zidan bereala euskeraz, bizkaieraz (Ldi *IL* 76)
b. —Nerea zaitut Gaxuxa. Ekin zun Piarresek (Etxde *JJ* 37)
c. ez zion inori sosegurik eman baina, batez ere, haren hiru semeei eta lauoi ekin zigun (*Sukar ustelaren urtea*, E. Jimenez, 50)

Noski, (a) adibideko datiboa solasaren helburua da, ez *ekin* aditzaren aspektu datiboa —*solasari ekin*—, eta *esan* aditza, esate baterako, nori zuzentzen zaion zehaztu gabe erabil daitekeen bezalaxe, *ekinek* ere ez du datibo argumenturik (b) adibidean. Helburu kutsua du baita azken adibideko (c) datiboak ere.

Gorago *ari* aditzarekiko hurbiltasuna aipatu dugu aspektu/ekintza osagarriaren adierazpenaren aldetik, eta horren erakusgarri garbia da inesiboaz markatu ahal izatea. *Ari* predikatuak bestelako osagarriak ere har ditzake, ekintza adieraz ditzaketan bestelako postposizioez-eta atondurik: *zertan ari* egituraz gain, *aginka ari*, *lan eta lan ari da*, *zer ari da* eta abar topa ditzakegu (Hualde eta Ortiz de Urbina 1987).¹⁰⁷ Ez da harritzekoa, beraz, *ekin* predikatuak ere antzera jokatzeko eta zentzu zabal batean, ekintzaren askotariko adierazpideez baliatzea:

- (182) a. *Porca putannaka* ekin zion ikazkinak (*Ihes betea*, A. Lertxundi, 223)
b. Harri-kozkor bat hartu, eta hormatzarraren kontra ekin zion (*Ipuin batean bezala*, J.M. Irigoien, 176)
c. Marmarka ekin zioten batzuek eta besteek (*Ipuin batean bezala*, J.M. Irigoien, 27)

Hemen ere, datibo komunztadura hutsa dugula dirudi. Gogoratu, azkenik, *ekinek* hautazko datibo komunztadurarik erakusten ez duen arren —ikus Fernández eta Landa (2009), 13 oin-oharra— halako aspektu/ekintza datiboak izaten direla hautazko komunztadurarako joera dutenak. Honi dagokionez, ikus baita Etxepare eta Oyharçabal (2008a,b) edota Fernández, Ortiz de Urbina eta Landa (2009).

¹⁰⁶ Gramatikaren gatza eta piperra, ikusten denez.

¹⁰⁷ Ez dugu ahaztu behar ezta *ibili* aditzaren erabilera berezia, *ariren* antzekoa baita: *lanean ibili*, *lan eta lan ibili*, *ate-joka ibili*, *zer zabilta?* adibideetan ‘ekintza’ adierazteko aniztasun nabarmena antzematen da.

Egin dezagun aurrera, aspektu/ekintza aditz sorta honetan sar geneza-keen beste predikatu bat aztertuz. *Emanek* ere, *ekin*en antzera, konfigurazio inergatibo datiboduna du “lotu, atxiki” adieraz,¹⁰⁸ eta erabilera hau orokortua dago euskalkietan, OEHk dioenez. Nolanahi ere den, adiera honekin konfigurazio inergatibo datibodunaz ez ezik, inakusatiboaz ere azal daiteke, eta sarriago jasotzen da inakusatiboa Iparraldeko idazleengan. Daukan aspektu kutsuagatik, 2.3.2 atalean aipatu dugun konfigurazio iragangaitzaren parekoa da. Hegoaldeko idazleen artean, erabilera inergatiboa da nagusi —bizkaieraz orokorra—, nahiz eta badiren inakusatibo gisa darabilten idazleak ere (OEH VI: 629).¹⁰⁹

- (183) a. Emoten deutsa negarrari (Mg CO 54)
- b. Jokoari eta tabernari eman dio (Cb Eg III 369)
- c. Ikharatu zituzten filistindarrak non eman baitzitzaizkon ihesari (Lg I 261)
- d. Zuurtziari eman gaitezen (F1r 165)

Emanek, beraz, *ekin* aditzarekin antzeman dugun inergatibo eta inakusatibo aurkakotasun bera ageri zaigu, bietan datiboduna. Honi dagokionez, pentsatzekoa da badela nolabaiteko muga dialektala Iparraldeko eta Hegoaldeko hizkeren artean, oro har, egile-absolutibo gehiago aurkitzen baitira Iparraldeko hizkeretan —*solastatu naiz* bezalakoak ditugu gogoan (Oyharçabal 1990)—, Hegoaldekoetan baino. Horrek, jakina, berehalako ondorioa du orain aztergai darabiltzagun aditzetan: *eman* edota *ekin* inergatibo modura nagusitzen dira Hegoaldeko hizkeretan eta inakusatibo modura Iparraldekoetan. Gainerakoan, banaketa honek ez du eragiten datiboaren agerpenean: hizkerek ergatibo edo absolutiboaren artean egiten duten hautua edozein izan arren, guztiak erakusten dute datiboa osagarrian.

Horretaz gain, goiko adibideei begira ikusten denez, aspektu/ekintza datiboaren izaera ez da beti bat bera, eta ekintza zuzenean ala zeharbidez adieraz daiteke: *taberna* edota *zuhurtzia* ez dira leku izen edo izen abstraktu arrunt gisa erabiltzen hemen, eta euren esanahiak zerikusi handiagoa du ‘tabernan egiten diren ekintzekin’ edo ‘zuhurtzia lortzeko ekintzekin’.

Bestalde, irakurlea, 2.3 atalean esandakoak gogoan, ohartuko denez, lehen hiru adibideek (a-c) datibo komunztadura erakusten duten adizkietan —*deutsa*, *dio* eta *baitzitzaizkon*—; azkenak (d), aldiz, —*gaitezen*— ez du

¹⁰⁸ *Eman* “Ponerse a, darse a, entregarse a, dedicarse a.” (OEH VI: 629).

¹⁰⁹ “El sujeto en caso absoluto es el más frecuente entre los autores septentrionales, aunque ya en Etcheberri de Ziburu emplea el ergativo; en J. Etchepare y en Txillardegí hay ejs. con ergativo y con caso absoluto. Al Sur se emplea sobre todo el ergativo (ya en Cardaberaz y Mendiburu; es general en vizcaino), pero emplean caso absoluto los guipuzcoanos, Lardizabal, Arrue y Lizardi.” (OEH VI: 629).

datibo komunztadurarik, datiboz markatutako *zuurtziari* osagarria izan arren ere. Goian esan dugunez, aspektu/ekintza aditz eta datiboek, salbuespenak salbuespen, oso jokabide bateratsua erakusten dute honi dagokionez eta hautazko komunztadurara jotzen duten horietakoak dira —jo xehetasun gehiagotarako dagoeneko gaiaren inguruan aipatutako lanetara—.

Emanen bestelako erabileretara joz berriro, kontuan izan eguraldi aditz modura ere, badirela gipuzkerarako OEhk (VI: 629) jasotzen dituen *euritari/elurrari eman dio* (Lar. Cf. ES 179) bezalakoak. Bertan, ez da agertzen ergatibo argumenturik. Ez da, nolana ere, aurreko (a,b) adibideen modukoa. Adibide haietan ergatibo argumentua ez dago agerian, baina ergatibo argumentua egon badago. Azken honetan, aldiz, izatekotan erdi-argumentu bat genuke, *elurra ari du* diogunean bezala, ez dago-eta elurra ari duen edo inor argumentutzat har daitekeenik. Ergatiboa behar lukeen erdi-argumentu horrezaz gain, osagarria datiboaz markatzen da —*euritari, elurrari*—. Ez da hau datiboaren agerpen bakarra eguraldi esapideetan, eta ezta *eman* aditza halakoetan agertuko zaigun sail honetako aditz bakarra. Laster ikusiko dugunez, *erago(n)ek* eta *erasanek* ere badute antzekoa den egitura, datiboaz lagundurik.

Erabilera inergatiboa izan ez arren, merezi du azkenik aipatzea OEhk (VI: 629) “norbaiti bere burua eman”¹¹⁰ adierako *eman* ere jasotzen duela, euskalki guztietako testuetan agertzen dena.¹¹¹ Egitura bihurkaria da hau, *bere burua* bezalakoan ordez laguntzaile iragangaitz baten bidez markatzen dena. Ondorioz, konfigurazio inakusatiboa dugu. Dena den anafora bihurkariak ere balia daiteke, osagarri bikoitzeko egitura itxuratuz (e):

- (184) a. Ene ezin hautsizko fideltasunaz emaiten natzaizu (SP Phil 70)
- b. Debru nire etsai higuinari eman hatzaio (Dh 145)
- c. Norbati eman nintzan maitearen maitez (Xa *Odol* 341)
- d. Zuurtziari eman gaitezen (FIr 165)
- e. nahi badu bere burua (ebanjelioari) osoki eman (Lf *Elit*)

Kasu guztietan, datibo helburua dugu konfigurazio honetakoa. Goiko adibideen ildo beretik, komunztaduradun adibideak ditugu batetik (a,b) eta komunztadurarik gabeak (c), (d) eta (e).

Jarrai dezagun aspektu/ekintza datiboak har ditzaketen predikatu inergatiboen azterketarekin. *Eragin*¹¹² aditzak ere dituen adieretatik bitan, alegia,

¹¹⁰ *Eman* “Entregarse, darse (a una persona).” (OEh VI: 629).

¹¹¹ Hegoaldeko tradizioan, ez da sarri gertatzen XVIII. mendetik aurrera (OEh VI: 629).

¹¹² *Eragin* (V, G, AN-gip), *erain* (V-m-gip). “Tr. Documentado desde Axular, desde el s. XIX sólo lo encontramos en autores meridionales.” (OEh VI: 737).

“mugitu, mugitzera bultzatu” eta “ekin” (Sarasola 2007: 318), inergatibo datibodun gisa jokutzen du.¹¹³ Bina adibide ikus daitezke ondoren, hurrenez hurren —(a) vs. (b,c)—:

- (185) a. Umeari eragiten / otzara zarrean (Azc *PB* 233)
- b. Ez eragin gehiago asmo orri (Echta *Jos* 223)
- c. Ta bigarrenari [joan-etorriari] be badaragioe amaseirek gogotsu (Bilbao *IpuiB* 21)

Adiera hauezaz gain, “gainditu” adieraz¹¹⁴ antzera jokutzen du, ondoko adibideetan bezala:

- (186) a. Gaitz paregabe, gaitz guziaz eragiten diena (Cb *Eg* II 169)
- b. Zugiari urek eragin dio (JMB *At*)

*Erago(n)*ek, bestalde, aditz sail honetako hurrengo aditzak,¹¹⁵ bi adiera nagusi dauka, bata “jardun, ari izan” eta bestea “ekin” (Sarasola 2007: 319). Lehen adierakoak dira lehen adibide biak (a,b), azkena (c) bigarren adierakoa (OEH VI: 740).¹¹⁶ Inergatibo datiboduna da guztietan:

- (187) a. Erago birtuteren bati (Añ *EL* 72)
- b. Zezenak itxututa deragoio zaldiari adarka (Kk *Ab* II 125)
- c. Alan erago beti gauz onen bati (Añ *LoraS* 152)

Bada, ostean, bestelako adibide bitxirik *erago(n)* aditzarekin, hala nola, *edurrari beragoio*¹¹⁷ “elurra ari du” zentzuaz. *Eman* aditzarekin ikusi dugun bezala, ergatibo behar lukeena erdi-argumentua da eguraldi adierazpide honetan, eta osagarria datiboaz markatzen da.

Goiko adibide guztietan egitura datiboduna agertzeak ez du esan nahi, *erago(n)*ek halabeharrez halakoxe egitura datibodunetan agertu behar due-

¹¹³ Ez dugu hemen aztertuko *eragin* predikatuaren erabilera arazlea.

¹¹⁴ *Eragin* aditzaren adiera hau, “gainditu” alegia, G-z jasotzen da bakarrik.

¹¹⁵ *Erago, eragon* (V-oroz-arra-ple-ger). “Tr. Atestiguado en autores vizcaínos desde principios del s. XIX.” (OEH VI: 740).

¹¹⁶ EPGen *eragon* behin baino ez da agertzen. Dena den, ez da aditza bera erabiltzeko, ez bada bere aipamena egiteko: *Bizkaiko kasuan, sarri aipatu da eragon aditza erabiltzen, ‘ari izan, jardun’ esan nahi duena* (Euskara batua, K. Zuazo, 62).

¹¹⁷ V-ger. A.

nik. Bestelako markak ere aurki ditzakegu, hala nola, inesibo postposiziodun egiturak (a-c), *-ka* atzizkidunak (d) edota errepikapenak (e):

- (188) a. Asmo onetan ekin eta eragon (Otx 104)
- b. Margozten daragoiola (Enb 61)
- c. Iolasean daragoionean (Ibiñ *Virgil* 109)¹¹⁸
- d. Galdearen galdez zirika daragoio Sokratek¹¹⁹ (*Zait Plat* 62s)
- e. Baña buruba austen ekin eta ekin eragon arren... (Otx 152)

Adibide hauek erakusten dutenez, *erago(n)ek*, *ekinek* bezalatsu, datibo eta postposizio alternantziak joka dezake osagarria makatzerakoan. Konfigurazio honetako aditzen artean —inergatibo datibodunen artean—, hauexek biak dira, *heldu* aditzarekin batera, postposizioekin alternantzia erakusten duten bakarrak, eta postposizioen artean, bereziki, inesiboarekin.

Ostean, *ekin* aztertu dugunean komunztadurari begira ikusi dugun bezala, hemen ere, osagarria inesibo sintagma den (b-d) hiru adibideek, *-i-* aurre-dati-boaren ostean, datibo komunztadura erakusten dute *-o-* *daragoio* adizkian, baina ez da inongo perpausetan datiboaz markatutako osagarririk, inesiboaz markatutakoa baino, *asmo onetan* (a), *margozten* (b) eta *iolasean* (c) alegia. Berriro ere, *ekin* mintzagai izan dugunean esan dugun bezala, datibo komunztadura izuna dela pentsatzen dugu, eta hortaz, inongo datibo sintagmari begiratzen ez diona—, ziur aski, zuzena den ustea. Kontuan izan, halaber, ez dugula espero datibo komunztadura izun hori hirugarren pertsonakoa baino izatea, eta ziur aski, singularrekoa baino ez. Aspektu/ekintza datiboa izateak halabeharrez hirugarren pertsonako argumentuak izatea dakar. Hartara, komunztadura bera ere hirugarren pertsonakoa izatea espero dugu. Komunztadura izunak, beraz, nahikoa muga estuak dituela pentsarazten digu lehen harreman labur honetan.

Bestalde, datuoi begira, kontuan hartu beharra dago adizki trinkoak di-rela hauexek. Hori dela eta, suposa genezake datibo komunztadura marka hori nolabait iharturik dagoela eta *itsua* dela, beraz, perpausean ager daitekeen osagarriaren aurrean. Nolanahi ere, zailagoa litzateke ildo beretik azaltzea lehenago ikusi dugun *ekin eiozu ebagiten* hura, bertan forma trinkorik ez dugulako, forma perifrastikoa baino. Ondoko adibidean ere, datibo komunztadura gordetzen du forma perifrastikoak:

- (189) Bertoldin adiñako seme txaldan batek urtetiaz eragon eutsen (Otx 153)

¹¹⁸ *Erago zirean yantzan* (V-m A. Apend.) da OEHN inakusatibo modura aurkitu dugun adibide bakarra (OEH VI: 740).

¹¹⁹ Hemen zalantza sortzen zaigu osagarria *zirika* ala *galdearen galdez* ote den. Aditzaren ondokoa *zirika* denez, oso litekeena da osagarria bera izatea. Nolanahi ere, bata *-ka* izan bestea *-z* izan, postposizioak dira biak.

Hortaz, badirudi komunztadura ihartu hutsa baino zerbait gehiago dela gure datibo komunztadura izuna.

Bada, gainerakoan, halako formei begiratzeko beste modu bat. Esate batera, *bolaka daragoigu* “bolotan jolasten ari gara” zentzuan, pentsa liteke aurre-datiboaren osteko *-gu* atzizkia itxuraz baino ez dela datiboarena, izatez *guk daragoigu* baita kontua *-gu ari gara-*, ez *guri daragoigu*. Hau da, *-gu* atzizkia ergatibo argumentu isilari egotz lekiok halakoetan. Baina horrek bidea eman liezaguke pentsatzeko *daragoio* bezalakoetan ere, (d) adibidean, esate baterako, *Sokratek* dela *-o-* komunztadura hori jasotzen duena, eta du-darik gabe okerreko bidea litzateke hori *-ez* dugu uste benetan singularreko hirugarren pertsonako *-o-* hori ergatibo argumentu bati egozteak inongo oinarririk duenik—. Dena den, jo dezagun bide itxuraz oker honetatik aurrera. Orduan, gure *ekin egiozu ebagiten* adidideak oztopatuko liguke bidea, *-zu* atzizkiak erakusten duenez, *zu* delako subjektua, eta oraindik ere *-o-* datibo komunztadura marka islatzen delako adizkian, komunztadura marka hori zeri egotzi ez dakigun arren.

Honek guztiak zerikusia du, ziur aski, *ekin* edota *erago(n)* aditzek har ditzaketen osagarrien izaerarekin, baina azken batean, komunztaduraren eremuari zor zaio. Bego, beraz, honetan.

4.1.2. *Beste inergatibo datibodun batzuk: absolutibo/datibo alternantzia zantzuak*

Goian aztertu ditugun aditzak aspektu/ekintza aditzat hartu ditugu eta batasun tematikoaz baliatu gara horretarako. Formaz ere nahikoa jokabide bateratua dute guztiek alternantziatarra begira, ez dirudi-eta absolutibo eta datiboaren arteko alternantziarik erakusten dutenik. Besterik da orain aipatuko ditugun aditzez esan daitekeena. Batetik ezin dira aspektu/ekintza aditzat hartu, eta bestetik, absolutibo eta datibo kasuen alternantzia erakusten dute osagarrian.

Guztiek dute, jakina, konfigurazio inergatibo datiboduna, eta alternantzia zantzuak izanagatik ere, horixe dute itxuraketa nagusia. *Eutsi* eta *heldu* dira orain aztertuko ditugunak, eta diferente samarra izan arren, baita *iritzi* ere.

Hasi gaitezen *eutsi* aditzarekin. Aditz honek dituen adieretako batean —“helduta, oratuta eduki; bere egoeran, mugitu, erori, galdu edo suntsitu gabe, iraunarazi” (Sarasola 2007: 374)— datiboa erakusten dute sistematikoki OEHko (VII: 577) adibideek. *Eutsiren* berezko konfigurazioa, hortaz, inergatibo datiboduna da, eta baditu forma trinkoak ere (a), sail honetako aditz gehienek erakusten duten bezala:¹²⁰

¹²⁰ Besterik da jakitea zer dela eta erakusten duten ezaugarri hau aditzok, eta ezaugarri horrek inergatibo datiboduna izatearekin zer zerikusi duen.

- (190) a. ala arimea ta gorputza bere Jaungoikoari eutsan (*CatAnz* 5)
- b. Ilko ezpada, euskerak eutsi bear dio Euskalerrriari ta euskalduntasunari (Or *SCruz* 8)
- c. Gu gera iru probintzi, /lengo legerik ez utzi; / oieri firme eutsi, /naiz hanka bana autsi (Xe 411)

Gainerakoan, *eutsik* badirudi oso bestelako joera duela aginterako formetan, gaia nagusiki absolutiboaz eta ez datiboaz ageri zaigulako OEHN jasotzen diren adibideetan.¹²¹ Hau ez da, edonola ere, aginteran antzeman daitekeen markapen bakarra, bai baitira datiboaz markatutako osagarriak ere aginterazko formetan. OEHK, adiera beraren barruan jasotzen ditu guztiak, eta ez gara gu izango adieren inguruko eztabaida piztuko dugunak, baina litekeena da, esanahia bera ez izatea absolutiboa eta datiboa erabiltzen diren kasuetan. Adibide datibodunetan, *eutsik* goian aipatutako esanahia duela dirudi (c); absolutiboa ageri zaigun adibideetan (a,b), berriz, aditza “hartu, tori” zentzuan erabiltzen dela pentsa daiteke:

- (191) a. batak diñotsa: eutsi urratu dozun biotz hau, /eutsi neure au, au da besteak diñotsana (AB *AmaE* 158)
- b. eutsi musu bat, kutun (*Gand Elorri* 211)
- c. Autso, Txordon, artz orri ta nik iñes daida (RS 422)¹²²

Alternantzia zantzuak alde batera eta absolutiboaren zergatia adieren ñabar-duretan aurki daitekeen ala ez argitu gabe ere, *eutsi* inergatibo datibodunen artean nahikoa garbiri sailka daitekeelakoan gaude. Dena den, gogoratu ez dela gure asmoa taxonomia hutsa egitea, konfigurazio bat ala beste duten aditzen inguruko xehetasunak ahal den neurrian jaso, deskribatu eta azaltzea baino, eta xehetasun horietan dago, hain zuzen, absolutiboa ere erakusten duten beste adibideak jasotzea —besterik da nola aztertu—.

¹²¹ Adibide horietako gehienetan, osagarria agerian egonez gero, absolutiboa da, ez datiboa, erakusten den kasua.

¹²² Aldezabalek (2004: 216) gaia adierazteko datibo eta absolutiboaren arteko alternantzia aztertzen duenean dio, hitzez hitz, badirudiela “datiboa agertzen denean, ekintzan nolabaiteko ‘esfortzua’ egiten dela”, baina esfortzu hori datiboarekin ez ezik, absolutiboarekin ere adierazten dela. Darabiltzan adibideak *eutsi* aditzekoak dira —ikus baita Aldezabal (2004: 208)—. Alde batera utzirik datibo eta absolutiboaren arteko alternantzia orokorraren zergatia, *eutsiri* berari dagokionez, OEHK dakartzan adibide guztiak sistematikoki datibodunak dira, eta aginterako formei laguntzen dietenak nagusiki absolutibodunak. Salbuespen bi bakarrik daude aginterazkoetan, datiboa erakusten dutenak: testuan aipatu berri duguna eta *D. Domingo Hegi-ko, balerosoa, beutso erregegaiti laztan osoa* (Egia K 88). Sarasolak (2007: 374) ez dakar adibide bat bera ere gaia datiboaz markatzen ez denik. Testuan esan dugun moduan, litekeena da esanahi ezberdina izatea absolutibodun *eutsi* aditzak.

Bitxikeria batez amaitzeko, *eutsik* badu, Sarasolak (2007: 375) jasozten duen beste adiera bat bizkaieraz, gaur egun gutxi erabiltzen dena, alegia, “bata bestearen ondoan, elkarri atxikita.” Ondoren adibide bat dakargu (OEH IV: 381):

(192) Eleixari deusela, ta bere etexa-pean, bixi-leku bat dago (Akes *Ipiña* 15)¹²³

*Heldu*¹²⁴ aditza, *eutsi* bezala, nagusiki datibodun konfigurazio inergatibokoa izan arren, osagarria markatzerakoan, alternantzia zantzuak erakusten dituzten horietako bat da. Aditz honek dituen adiera askotatik batean, “eskuaren bidez tinkatu, ihes egin ez dezan edo higi ez dadin” (Sarasola 2007: 501), inergatibo datibodun argia dirudi (a,b); baita “hozka egin, ausiki” adieraz ere (c). Ikusi bestela:

- (193) a. Gogorapen gaiztoak zuzen zuzen animari eltzen diote askotan (Inza *Azalp* 148)
b. Lenengo abaguneari eldu (Anab *Poli* 47)
c. Suge batek eldu ziolako, moztu zioten anka (Izt *C* (ap. H))

Baina nolabaiteko datibo eta absolutibo alternantzia erakusten duen aditza ere badela dirudi. Kasu honetan, gainera, *eutsirekin* ez bezala, ez dago adierari buruzko zalantzarik: adiera berean ditugu datibo eta absolutibo kasu biak, eta alternantzia osoaz hitz egitea, beraz, zilegi dela dirudi. Dena den, lehenago esan dugun moduan, *helduren* konfigurazio nagusia inergatibo datiboduna da, eta oso gutxi dira absolutiboarekin adiera berean aurki daitezkeen adibideak.¹²⁵ OEHk (VI: 54-7) jasotzen dituen adibideetatik gutxi batzuk baino ez dira osagarri absolutiboduna erakusten dutenak:

- (194) a. Noizpait eltzen baaut... (Zait *Sof* 129)
b. Esku batez gogor eldu zun: —Zaude pittin bat, andrea (Etxde *AlosT* 99)
c. Oriek [eskorpiolak] eltzen dutena il egiten da (Anab *Aprika* 46)

¹²³ OEHko adibide hau *behera* sarrerapean aurkituko irakurleak, ez *eutsi* sarrerapean. Sarasolak ere (2007: 375) antzeko adibide bat eman digu: *Kaleko etxeak bata besteari deusela daude*. Lekuzko kutsua dauka datiboak egitura honetan.

¹²⁴ *Heldu* (V, G-azp-to-go) [...] “Propio sobre todo de la tradición guipuzcoana desde Larramendi por lo menos. En vizcaíno se encuentra ya en Micoleta, pero apenas vuelve a atestiguar (Añibarro y Uriarte son las únicas excepciones) hasta fines del s. XIX, si bien en el s. XX es bastante común. En alto-navarro sólo se documenta en Beriayn [...] Al Norte sólo se encuentra en Inchauspe. Es bipersonal con dativo sin duda en Beriayn, Larramendi, Mendiburu, y modernamente, Mirande y Txillardegi; en cambio, ya Cardaveraz emplea el tripersonal que predomina después.” (OEH VI: 546).

¹²⁵ Sarasolak (2007: 501) ez du adiera honetan adibide absolutibodun bat bera ere jasotzen.

Bestalde, inergatibo datiboduna ez ezik, inakusatiboa ere bada adiera berean¹²⁶ —ikus baita 124 oin-oharra—:

- (195) a. Eldu zitzaizkion bereala eta egotzi zuten labera (Ber *Trat* 111r)
- b. Besotik heldu zitzaidan (Mde *Pr* 110)

Ekin edota *eman* aditzek duten itxura bertsuaz, ikusi dugunez. Are, *ekinen* kideko jasotzen du Sarasolak (2008/09), jokaturako adibide guztietan, konfigurazio inergatiboa baino erakusten ez badu ere (a,b) —jokatugabeak dira gainerako biak (c,d)—:

- (196) a. Damian, hel iezaiozu muinari behingoagatik (*Mutuaren hitzak*, A. Etxeberria, 46)
- b. Atzoko auziari helduko diogu berriro (*Hainbat idazlan*, San Agustín / I. Unzurrunzaga, 40)
- c. Bada, doktoreak jakin du, bai, nondik heldu! (*Goragalea*, J.P. Sartre / M. Etxebarria, 122)
- d. Ez zegoen nondik heldu aldrebeskeria sorta hari (*Eguzki beltzaren sekretua*, A. Ladron, 59)

Eta alternantzia zantzuak erakusten dituzten aditzetako delat nagusiki absolutibo/datibo alternantziak ari bagara ere, datiboak bestelako postposizioekin erakusten dituen alternantziak ere badira, inesiboarekin (a,b) eta adlatiboarekin (c) hain zuzen. Dena den, hiru hauexek baino ez dira OEhk (VI: 547) biltzen dituen adibideak:

- (197) a. Jaungoikoak indarrak eman ez bazizkan, etzan sasian eldu ta geldituko (ABar *Goi* 25)
- b. Peruk, ostera, non eldu badu (Or *Eus* 173)
- c. Albo bakoitzetik galtzeta elduta bost edo sei urteko motiko potoxolo bat eta zortzi urteko neska koskor pertxenta bat (Etxde *JJ* 92)

Lekuzko kutsua duten postposizioak dirudite hauexek. Inesibodun osagarria ezin daiteke, beraz, parekatu gorago *ekin*, *erago(n)* edota *eraso*

¹²⁶ *Heldu* aditzak badu inakusatibo datibodun modura agertzea beste adiera batean, alegia, “premia, arrisku edo estutasun larriren batean dagoenari lagundu” (Sarasola 2007: 501; Sarasola 2008/09: *Baina, San Migelen laguntza beti da estimatua: San Migel, heldu zakidaz hemen, edo beste paraje batzuetan diotenez, San Migel, hemen hel*) adieraz. OEhk (VI: 544) *heldu* honi dagokionez (V-arr, S) ondoko adibideak dakartza: *Hire graziá gure miseriarri balia eta hel dakióñ* (Lç *Ins* A 1v) eta *Nork eskua emanen dio? Nor helduko? Nor lagunduko zai-ka?* (Ax 559).

aditzekin batera jaso dugun osagarri inesibodunarekin, itxuraz pentsaraz litekeenaren kontra. Izatez, inesiboak adibide hauetan (a,b), haietan ez bezala, ez du inongo aspektu/ekintza izaerarik eta inesibo hutsa da adierazten duena.

Sorta honetako aditzekin amaitzeko, *iritzi* aditza ere aipatu behar dugu. Aditz honek bi adiera nagusi dauzka. “Uste izan” adieran,¹²⁷ inergatibo datibodunak nagusitzen dira, ondoren bezala —(a,b) adibideak OEHTik eta (c,d) adibideak EEHTik jaso ditugu—:

- (198) a. Beti gogor eretxi deusat nekerik arinenari (Añ *EL* 73)
- b. Zer iritziko diete 50 urteren buruan gaurko «ismuei»? (MEIG I 110)
- c. Ispiluari begira jarri, eta eder irizten zion bere buruari (*Gaur ere ez du hiltzeko eguraldirik egingo*, I. Segurola, 115)
- d. Hor goiko horri jardun merkea iritziko dionik ez da faltako (*Bat-bateko bertsolaritza*, Joserra Garzia et al., 155)

Dena den, badira aditz berarekin, absolutibodun egitura iragankor soilak ere. Hortaz, konfigurazio nagusia inergatibo datiboduna den arren, nolabaiteko absolutibo eta datibo alternantzia ere erakusten duen aditzat har daiteke bera:

- (199) a. Gustiz erraz ta bigun eretxiko dozuz esaten naiz entzuten [itz orrek] (Kk *Ab* II 124)
- b. Zer irizten nazu? —galdegin dit— Zure anaiaren antzik badet? (Ldi *II* 41)

Gainerakoan, OEhk (IX: 547) *iritzi* aditza mendeko perpausez lagundurik ere jasotzen du adibideetan. Ikus ditzagun. Lehen biak (a,b) mendeko perpaus jokatuak dira; perpaus jokatugabea, nominalizazioduna, hirugarrena (c). Gaur egungo testuetan ere badira halakoak (d,e):

- (200) a. Eta badaritzak hik, haren borondatearen kontra deus egin ahal daitela? (Lç *Ins* E 5v)
- b. Neritzan neretzat bakarrik itz egiten zenduela (AA III 533)
- c. Ondo neritxon egitiari (fB *Ic* I vi)

¹²⁷ “*Iritzi* (V, G, L), *iritzi* (V-arr-gip, G), *iritxi* (V-gip), *eritxi* (V), *eretxi* (V, G), *iritsi*, *eritsi*. “*Tr*: Documentado desde Leizarraga [...] y de uso gal. al Sur (con mayor frecuencia entre los vizcaínos); al Norte disminuye notablemente su uso durante el s. XVIII y prácticamente desaparece desde principios del XIX. Al Norte se emplean casi exclusivamente las formas sintéticas [...]” (OEh IX: 547).

Lehenengo biak dira, hain zuzen, gure arreta bereganatu dutenak berezitasun bat dutelako, alegia, datibo komunztadura hizkia¹²⁸ erakusten dute *badaritzak* eta *neritzan* adizkiek, nahiz eta ez agerian ez ezkutuan osagarri datibodunik ez dagoen. Osagarria batean zein bestean *-la* konplementatzaileak perpausa izanik, ez du datibo kasurik jasotzeko aukerarik, hau da, ezin daiteke esan *haren borondatearen kontra deus egin ahal daitelaRI* edota *neretzat bakarrik itz egiten zenduelaRI*, (a,b) adibideen ordainetan. Aldiz, nominalizaziodun adibideak (c) beste biek ez bezala, datibo kasua jasotzen du *-egitiari-* eta dagokion datibo komunztadura marka ere. Kasu ezarketan aztertu beharreko gaia da berau (Albizu 2008). Izatez, hemen jokoan dagoena zera da: perpaus jokatuak, argumentuek ez bezala, ez dutela kasua jasotzerik. Hartara, kasurik ez dute goiko aipatu adibideetan. Kontua da, horrek itxuraz ez diola komunztadurari eragiten: datibo komunztadura gorde egiten da, eta mendeko perpausari begira dagoen komunztadura da, gainera, mendeko perpaus jokatuak datibo kasurik erakusten ez duen arren.

Berriro ere, badirudi forma sintetikoetako datibo hau iharturik dagoela, ezin baitaiteke errazki aldatu. Baina hau ez da kontu morfologikoa bakarrik, adizki perifrastikoekin ere antzera gertatzen baita: datibodunak dira lagun-tzaileak, eta kasurik gabeak, jakina, mendeko perpaus jokatuak:

- (201) a. Hizkuntza bateko fonemak erabakitzeke, hausnarketa morfologikoak egin behar direla irizten bazaio ere... (*Egitura sintaktikoak*, N. Chomsky / I. Laka, 163)
- b. Ez zekien zer egin, baina zerbait egin behar zuela iritzi dio, antza (*Mutuaren bitzak*, H. Etxeberria, 149)

Geroxeago ikusiko dugunez, *erreparatu* aditzarekin ere antzeko datuak aurkituko ditugu.

Kasuaren edo kasurik ezaren ondorioz, datibo komunztadurak goiko adibideetan erakusten duen itxura berezia ere har dakieeke baita ondoko adibideei ere:

- (202) a. Batzuek bekhatu badaritzate ere gauza ebatsien pagatu gabe edukitzea (Ax 244 (V 164))
- b. Adanek egin zuena añ gaizki baderitzat, nik egin dedanaz zer iriztiko diot? (Cb *Eg* II 64)
- c. Orduban gatxago eritxon konfesetia (Mg *CO* 203)

Hauexetan, auzia ez da, aurreko adibideetako kasurik eza, ez bada absolutibo argumentua izanagatik ere —*edukitzea* (a), *Adanek egin zuena* (b) eta *kon-*

¹²⁸ Ez da erraza hemen erroa eta datibo komunztadura elkarrengandik banatzea. Baina ez dirudi horregatik forma berrinterpretatu denik, hau da *-tza-* hori erroaren parte balitz bezala hartu denik, forma iragankor soilak sortuz: Leizarragak, esate baterako, *-tza/-tzo* alternantzia dauka datiboa hirugarren pertsonakoa denean, ageriko datibo batekin ere.

fesetia (c)— datibo komunztadura erakusten dutela *daritzate* (a), *deritzat* (b) eta *eritxon* (c) adizkiek. Hau da, datibo komunztadurak absolutibo sintagma bati begiratzen dio, eta ez kanonikoki behar lukeen bezala, datibo argumentu bati. Esate batera (c) adibidean: *eritxon* adizki trinkoan, *-txo-* datibo komunztadura hizkia agertzen da, nahiz eta *konfesetia* absolutibo argumentuari ezartzen zaion, eta ez, espero litekeen bezala, *konfesetiari* balizko datibo argumentuari.

Ikusten denez, komunztadurarekin topo egin dugu berriro ere, eta berriro ere geroko utzi beharra dugu gaia. Hala ere, gerokoaren zain, esan dezagun itxuraz argumentuen kasuak eta dagokien komunztadurak bat egiten ez duten adibide horietakoak direla hauek, absolutibo argumentuak berez dago-kion absolutibo komunztaduraren ordeztatiboarena bereganatzen duelako. Ez dugu uste, dena den, halako kasuak, esate batera, datiboaren lekualdatzearekin (Fernández 2001, Fernández eta Ezeizabarrena 2003, Fernández 2004, Rezac 2006) inongo zerikusirik dutenik. Oso litekeena da goian aurkitu dugun datibo komunztadura izunaren erakusgarria izatea hau ere, nahiz eta lehengoaren erabat berdina ez den, kasu honetan, absolutibo kasuko argumentuak ere besarkatzen dituelako. Kasu eta komunztaduraren arteko itxurazko *mismatch* edo banaketa horrek gero eta datu interesgarriagoak ditu, ikus daitekeenez. Dena den, izan gogoan, neurri batean, datiboa beharrezkoa duten aditzez ari garenez, berebiziko garrantzia izan dezakeela adizki trinkoen datibo komunztadura honek, inoiz datiboa ezinbesteko argumentua izan dela erakusteko.

Baina utz dezagun komunztadura alde batera, eta ikus dezagun *iritzik* erakusten duen beste konfigurazio bat. Inakusatibo datibodunarena da, ondoko adibideetan erakusten duguna:

- (203) a. Gaizki irizten jat eskribidu dozuna (Elexp *Berg*)
- b. Gutxi eritxi jakezan berreun ogerleko (Echta *Jos* 138)

Halakoetan, datibo kasuaz adierazten da esperimantatzailea eta gaia absolutiboaz; aldiz, inergatibo datibodun moduko *iritzi*ekin, esperimantatzailea ergatiboaz markatzen da eta gaia, berriz, datiboaz. Egitura honetan, *iritzik irudiren* itxura hartzen du, nahiz eta *irudik* ez duen inergatibo datibodun modura agertzerik. Dena den, harritu gaitu ikusteak EPG Corsintaxen bidez arakatuz, *iritzi*ekin jasotzen diren konfigurazio inakusatibo datibodun guztiak *-zait-* perpaus inpersonaletakoak direla, hau da, datiboak gaia —ez esperimantatzailea— adierazten dutenak, ondokoa adibidez:

- (204) Hau da, gizakiaren funtzio batzuei, metaforaz bada ere, arruntegi irizten zaielako, Jainkoari egotziak izateko (*Alderraien gidaria*, M. Ben Maimon / X. Kintana, 245)

Hori izan daiteke gaur egun predikatuak erakusten duen konfigurazio nagusiaren adierazgarri.

Azkenik, “deitu” adieraz,¹²⁹ inakusatibo datibodun modura itxuratzen da. Hona pare bat adibide:

- (205) a. Lino mueta bi dagoz, batari deritxo agorra, ta bestiari lina beria (Mg *PAb* 138)
 b. Neri deritzat Galtzaundi / apellidua det Goñi¹³⁰

Ikus dezagun ondoren aditz hauen guztiak biltzen dituen taula, laburpen gisa.

4.1.3. Taula bat, laburpen gisa

5. taula

PREDIKATUA	IRAGANKOR SOILA	INAKUS/INERG POSTP	INAKUSATIBO DATIBODUNA	INERGATIBO DATIBODUNA	OHARRA
EKIN	ez	<i>Ekin lanean</i>	<i>Adin onari akio</i>	<i>Tai gabe ekiten zion zurrutari</i>	<i>Ekin eiozu ebagiten</i>
EMAN	—	<i>Gaizkirat eman ziren</i>	<i>Zuurtziari eman gaitezen Norbati eman nintzan</i>	<i>Emoten deutsa negarrari</i>	<i>Euriari eman dio (eguraldia)</i>
ERAGIN	ez	ez	ez	<i>Ez eragin gehiago asmo horri</i>	
ERAGON	—	<i>Iolasean daragoioanean</i>	ez	<i>Erago birtuteren bati</i>	<i>Edurrari beragoio (eguraldia)</i>
EUTSI	<i>Eutsi urratu dozun biotz hau</i>	ez	ez	<i>Euskarak eutsi behar dio Euskalerrari</i>	
HELDU	<i>Noizpait eltzen baaut</i>	<i>Non heldu badu</i>	<i>Heldu zitzaizkion berehala</i>	<i>Gogorapen gaiztoak animari eltzen diote</i>	
IRITZI	<i>Zer irizten nazu?</i>	ez	ez	<i>Eder irizten zion bere buruari</i>	<i>Hausnarketa morfologikoak egin behar direla irizten bazaio ere</i>

¹²⁹ *Iritzi* (G), *eritxi* (V). “General al Sur (con mayor frecuencia en los vizcaínos); al Norte disminuye su uso durante el s. XVIII y en el XIX sólo hallamos algún ej. de HeH, Goyhetche y Joannateguy.” (OEH IX: 549).

¹³⁰ OEHk jasotzen ditu, halaber, tradizioetik aldentzen diren kasuak, esate batera, Txillardegiren *Nola deritza [...] enparantzatxo horrek?* (Txill *Let* 130). Adibide honetan, datibo kasuaz behar lukeena, ergatibo kasuaz markatuta agertzen da.

4.2. Absolutibo/datibo alternantzia erakusten duten aditzak

Orain arteko lerroetan ikusi dugunez, inergatibo datibodunek, salbuespenak salbuespen, ez dute absolutibo eta datibo alternantzia erakusten, edo oso neurri txikian baino ez, eta osagarria datiboaz markatzen dute ia beti. Orain aztertuko ditugun aditzek, aldiz, absolutibo eta datibo alternantzia erakustea da daukaten ezaugarri nagusia. Horrek ez du esan nahi, goian konfigurazio inergatibo datiboduna dutenekin erakutsi dugun bezala, tarteka postposizioekiko alternantziarik ere erakutsi ezin dezaketenik, baina euren berezko ezaugarria ez da datiboa postposizioekin txandakatzea, datiboa absolutiboarekin txandakatzea baino.

Absolutibo eta datibo alternantzia erakustearen ondorioz, aditz bera bi konfiguraziotan ager daiteke: edo iragankor soilean, osagarria absolutiboa erakusten duen kasuetan edo inergatibo datibodunean, osagarria datiboaz markatzen denean. Badira, halaber, noizbait inakusatibo gisa agertzen diren aditzak, datiboarekin zein datiborik gabe. Ez zaio hau irakurleri harrigarria egingo, kontuan hartuz, behintzat, lehenago zenbait inergatibo datibodun, esate batera, *ekin* edo *eman*, inakusatibo datibodun bezala ere atondurik ikusi ditugula.

Datibo osagarriaren aditzak dira, beraz, ondoren dakartzagun guztiak.

4.2.1. *Hizkeren arabera alternantziak, adieren arabera eta alternantzia osoak*

Aditzak erakusten dituen itxurak alde batera —iragankor soila, inergatibo datiboduna eta abar—, bada alternantziez hitz egiterakoan argitu beharrekorik. Izan ere, alternantziak ez dira ez baldintza berberetan ez arrazoi berberengatik gertatzen. Hortaz, absolutibo eta datibo alternantziez hitz egiten dugunean, eta baita ziur aski, alternantziak, oro har, aztergai darabiltzagunean ere, argitu beharra dugu zeri deritzagun alternantzia eta alternantzia hori zeri zor zaion.

Gure ustez, hiru dira alternantzia ildo nagusiak. Lehenik eta behin, euskalkien edo hizkeren arabera alternantziak daude, eremu geografiko jakin batean, osagarria markatzeko joera nagusi bat dagoen bitartean, beste eremu batean, beste bat dagoenean. Esate batera, oso modu lausoan bada ere, itxuraz eta behin-behinean esan genezake absolutibo eta datibo alternantzia erakusten duten aditzetan, baldin eta alternantzia hori euskalkien arabera bada, orduan, absolutiboaz markatzeko joera dagoela Iparraldean, eta baita batzuetan Nafarroa Garaian ere, eta datiboaz, berriz, mendebaldean. Beste batzuetan, banaketa Iparralde eta Hegoaldeko hizkeren artean zehazten da. Eman dezagun, euskalkien arabera alternantzia erakusten duen *entzun* aditzarekin, *entzun nauzu* izango genuke Iparraldean eta *entzun didazu*, berriz, Hegoaldean.¹³¹

¹³¹ Hauxe *grosso-modo* diogu, geroago *entzun* aditza aztertzen dugunean ikusiko dugunez, datiboa nagusi da Hegoaldean XIX. mendetik aurrera. Ordura arte, absolutiboa nahiz datiboa erabiltzen ziren.

Halaber, baldin eta datiboaz markatzen bada osagarria, orduan, Iparraldeko hautua dirudi inakusatibo datibodun gisa emateak. Adibidez, *jarraiki* aditzari begira, *jarraiki zaio* izango genuke Iparraldean —eta baita ekialdean ere.— Mendebaldean, berriz, *jarraitu dio* nahiago lukete, alegia, konfigurazio inergatibo datiboduna. Berriro ere, ñabardurarik gabe ari gara, ildo nagusiak zein diren zehazten laguntzarren bakarrik. Xehetasunez ohartzen hasiz gero, irudia ez da inondik inora horren laua. Jo dezagun, esate batera, xehetasun historikoetara. Guk ez dugu, jakina, azterketa diakronikorik egingo,¹³² baina datu historikoei begiratzea besterik ez dago konturatzeko zein esanguratsua izan daitekeen baita bilakaera historikoa ere. Esate batera, mendebaldeko idazleen testigantzarik zaharrenek inakusatibo datibodun modura erakusten zuten *jarraiki* aditza —hau da, *jarraitu zaio*— eta XVIII. mendearen erdialdetik aurrera baino ez da orokortzen euren artean, laguntzaile iragankor soilaren eta datibodunaren erabilera —*jarraitu du/dio*— (OEH X: 110). Horrek mendebaldeko gaur egungo erabilerari beste ikuspuntu batetik begiratzeko aukera ematen digu, bere irudia osatu eta zehaztuz. Nolanahi ere den, gaur egungo euskaraz ere nolabaiteko muga dialektala antzeman daiteke absolutibo eta datiboaren arteko hautuetan, eta hautu bat ala bestea izatea hizkeren euren agintzen dutela dirudi.

Gure aztergai nagusira itzuliz, badakigu euskalkien araberako alternantzia ez dela behar besteko xehetasun eta fintasunez ezagutuko, harik eta datuak sistematikoki bildu, deskribatu eta aztertu arte, baina datu historikoen erakusten diguten bidetik abiatzeko modua dugu absolutiboa eta datiboa nola txandakatzen diren ulertzeko.

Dena den, ez dira, ustez pentsatzen genuen bezain ugari, nagusiki hizkeren arabera bereizten diren absolutibo eta datibo alternantziak. Berriro ere diogu OEHTik jasotako datuez baliatzen garela, gehien bat, gure azterketaren alderdi honetan, eta baita EPGetik erauzitakoez, eta litekeena dela landa-lanaren ondorioz lortutako datuak bestelakoak izatea —esate baterako, litekeena da guk orain aitortzen duguna baino garrantzi handiagoa izatea euskalkien araberako banaketa horrek, testigantza historikoei begira pentsa daitekeena baino—. Eskura ditugun datuak kontuan hartuz, euskalkien araberako alternantzia erakusten duten aditzak hauexek dira: *abisatu*, *deitu*, *entzun*, *eskertu*, *lagundu* eta *segitu*. Ez dira asko, beraz, alternantziadun aditz guztien sortari begiratzen badiogu, baina bai kontuan hartzekoak.

Alternantzien artean, adieren araberakoak dira bigarrenik aipa daitezkeenak. Honi dagokionez, aldeztu aurretik genuen ustea zen aditz beraren adieren arabera ere gerta zitekeela alternantzia, eta datuei begira, hala dela dirudi.¹³³

¹³² Mounoleren (2008) lana eta lan honek izan dezakeen segida esanguratsua da eremu honetan.

¹³³ Guk ez ditugu, jakina, aditzen adiera guztiak bildu, adiera nagusiak eta ildo nagusiak baino. Ia ezinezkoa litzateke halako xehetasunez lan egitea, datiboa hiztegiaren arakatu nahi duen monografia honetan. Hortaz, gure pausuei jarraituz, beste inork guk aztertu gabeko adie-

Esate batera, *esetsi* absolutibo eta datibo alternantzia erakusten duen aditza da. Bere adiera nagusi bietan, alegia, “eraso” eta “jarraitu, jazarri” adieretan, absolutiboa nahiz datiboa erakusten ditu, batean zein bestean. Alde horretatik, alternantzia osoa duen aditza dela pentsa daiteke. Baina *esetsi* aditzak, berebat, “errieta egin” esanahiaz, datibodun osagarriak baino ez ditu erakusten, eta ez du, hortaz, azken adiera honetan, alternantziarik. Horregatik, *esetsi* adieren araberako alternantzia duen aditzat har daitekeela uste dugu, adiera batean alternantzia erakusten duelako eta beste batean, aldiz, ez.

Adieren araberako alternantzia beste modu batez ere uler zitekeen. Esate baterako, *begiratu* aditzean, “zerbait eta norbaitengana begiak zuzendu” adieran, datiboaren —eta baita adlatiboaren— markapena nagusitzen da osagarrian, garai eta hizkera guztietan, OEHk (IV: 464) dioenez. Hau da, *niri begiratu* edota *hona begiratu* esaten da nagusiki. Horrek ez du esan nahi aditz berak inoiz absolutibodun osagarriak erakusten ez duenik adibidez, *bere ugazabaren aurpegia begiratzen du* bezalakoetan, geroago aditz hau bereziki aztertzen dugunean ikusiko dugun eran. Aldiz, *begiratu* “babestu, zaindu” adieran, absolutiboa erakusten du salbuespenik gabe —*bere burua begiratu zuen* adibidez—. Hortaz, lehen adieran, alternantziaren zantzuak egon badaude, baina datiboa da, dudarik gabe, nagusi, eta bigarren adieran, absolutiboa kasu bakarra. Horrek pentsaraz diezaguke nagusiki badela adiera batean datiboa eta beste adiera batean absolutiboa erakusten duten aditzak, hau da, adierei kasu bana egozten dietenak. Dena den, hori ez dirudi gertatzen denik *begiratu* —ñabardurez— eta *erreparatu* aditzekin baino. Adieren araberako alternantzia erakusten duten gainerako aditzek duten joera nagusia, adiera batean alternantzia erakustea da, eta beste adiera batean ez. Zentzu batean zein bestean erabiliko dugu, beraz, adieren araberako alternantzia esapidea. Alternantzia hau erakusten dutenak *begiratu*, *erreparatu*, *esetsi*, *jazarri*, *ukitu* eta *laga* dira. Adierak eta hizkerak, argi dago, ez dute zertan izan behar gako beregainak: adiera bi ez badira hizkera berean aurkitzen, hizkeren araberako alternantzia izango dugu.

Badira hirugarren eta azkenik, alternantzia osoak edo beren-beregiak. Alternantzia osoak ditugunean, ezin diogu ez hizkerari ez adierari egotzi kasu baten ala bestearen hautaketa. Gramatikak bietarako aukera ematen digu: biak ageri dira adiera berean, hizkera berean, eta sarri askotan hitzun edota idazle beraren idiolektoan. Hauen zergatia aurkitzea da erronkarik zailena beharbada, azken batean, alternantzia osoen zergatia zein den jakinez gero, hizkeren eta adieren araberakoak ere zergatik gertatzen diren jakin baitaiteke. Kontuan izan, hizkeraren batean, eta ez bestean, alternantzia dugula diogunean, oraindik ere argitu beharra dugula zer dela eta gertatzen den alternantzia hizkera horretan. Berdin esan daiteke adieren araberako alternan-

rak kontuan hartuko balitu aurrerago, litekeena da adieren araberako alternantziadun aditzen artean sailkatzea eskura ditugun datuekin guk alternantzia osoko aditzat jo ditugunetako batzuk. Ez dugu uste, horregatik, sailkapenerako irizpideak edota sailkapena bera baliogabetuko liratekeenik.

tziez. Adiera batean gertatzeak, eta ez beste batean, oraindik ere argitu gabe uzten du alternantzia duen adieran, zein ote den horretarako arrazoia.

Alternantzia osoen zergatia —eta oro har, alternantzia hauen guztien zergatia—, gure ustez, datibo osagarri hauen izaeran datza, eta datiboen zergatia, halaber, aditz hauetako batzuen izaeran. Izan ere, sorta honetako aditzek sarri askotan osagarri inplizitu edo ezkutuko osagarri bat dutela pentsa daiteke —kontuan izan, batzuetan konfigurazio iragankor datibodunean ere ager daitezkeela—. Osagarri inplizitu hori baldin eta badago, guk uste dugun bezala, orduan, ez dirudi horren harrigarria denik agerian dugun osagarria datiboaz markatzea, eta ez absolutiboaz. Orobat, ezkutuko osagarria gaia dela pentsatzen badugu, orduan ageriko datibo osagarri hori ez litzateke gaia izango, helburua baino.¹³⁴ Hala, aditz hauekin, datibo argumentuak zehar osagarri prototipikoen zantzuak ditu, ez osagarri zuzenarenak. Horregatik, hain zuzen ere, erakusten dute zehar osagarriek eraman ohi duten kasua, datiboa alegia. Hor-taz, alternantziaren muineko arrazoia aditz hauek helburu argumentua behar izatea da. Bestalde, kontuan izan helburu argumentu hori biziduna izaten dela, eta sarri askotan gizakia, eta hori da irakurleak behin eta berriro aurkituko duena, aditz hauek banan-banan deskribatzen ditugunean.

Hipotesi honetara itzuliko gara alternantzia osoak aztertzen hasten garenean, baina bitartean, izan gogoan ez direla alternantzia osoko aditzak bakarrik hipotesi honi lotzen zaizkionak. Hizkeren edota adieren araberako alternantzia erakusten duten aditzetako gehienak dira helburu argumentua dutelako hipotesiari lotzen zaizkionak. Hona hemen guztiak: *abisatu*, *bar-katu*, *entzun*, *erregutu*, *eskertu*, *kontseilatu*, *manatu*, *obeditu*, eta adieren arabera baita *laga*, *lagundu* eta *utzi* aditzak ere. Irakurleari eskatzen diogu hau gogoan izatea, nahiz eta lehen alternantzia mota biak aztertzen ditugunean, hau da, hizkeren araberakoa eta adieren araberakoa, bereziki izate horri begiratuko diogun, eta argumentua helburua den, ez den, zeharbidez baino ez dugu ikusiko, harik eta alternantzia osoko aditzetara heldu arte.

Dena den, hipotesi honek ez ditu, zoritxarrez, besarkatzen hona ekarriko ditugun aditz guztiak. Izan ere, bereziki adieren araberako alternantziak dituzten aditzen artean gehien-gehienek ez dute ageriko osagarria besterik, hau da, hauen kasuan, ez dago osagarri inpliziturik, eta zalantzak ditugu datiboaz —eta absolutiboaz txandaka— markatzen diren osagarriak helburu diren, eta ondorioz, zehar osagarri. Egia da osagarri ala zehar osagarri ote diren ebas-teko, syntaxira heldu beharra dugula, baina hori baino lehenago, hiztegian bertan, nolabaiteko asimetria antzematen da printzipioz alternantziadun aditzen sorta honetako bi multzoen artean. Ezkutuko osagarriak, ustez, ez duten aditzen artean ondokoak ditugu *begiratu*, *erreparatu*, *esetsi*, *jazarri*, *iguriki*, *itxaron*, *jarraiki*, *segitu* edota *oratu*.

¹³⁴ Gai argumentua ere izan dezakete, ikusiko dugunez, euretako batzuk ere onartzen dutelako helburu-gai argumentu egitura, iragankor datibodun gisa.

4.2.2. *Hizkeren araberako alternantziak*

Goian bereizi ditugun alternantzia motak gogoan, ikus ditzagun orain banan-banan sorta honetako aditzak, eta hasi gaitezen hizkeren araberako alternantzia erakusten dutenekin, alegia, *abisatu*, *deitu*, *entzun*, *eskertu*, *lagundu* eta *segitu* aditzekin.

Euskalkien araberako absolutibo eta datibo alternantzia erakusten duten aditzen artean, *abisatu* dugu aipa daitekeen lehena. OEhk (I: 120) dioenez, Iparraldeko eta Nafarroa Garaiko idazleek absolutibo kasuan (a,b) markatzen dute osagarria eta gipuzkoar eta bizkaitarrek, berriz, datiboan (c,d):¹³⁵

- (206) a. Neure haur maite anzo abisatzen zaituztet (Lç I Cor 4, 14)
- b. Kapatik thira zaitzan, abisa zaitzan (Axular 318 (V 211))
- c. Orain abisatzen dit / palsuak bezela (PE 75)
- d. Abisatu zizun ori / ez dago pobria, / guk aña izango du / zillar da urria (AzpPr 41)

Osagarria absolutiboaz zein datiboaz markatzen da, hizkeren araberako hau-tuarekin —(a,b) vs. (c)— baita mendeko perpaus osagarri bat agertzen den kasuetan ere, zehar galdera (a) izan zein —(e)la osagarri perpausa (b,c)—:

- (207) a. Abisa nazazu / zer balio duen sardinak (ConTAV 5.2.9., 130)
- b. Lehen ere aitzinetik gintuen abisatu / Antekrist gaixtoak behar zuela munduratu (EZ *Man* I 70)
- c. Gabiria-ra ama il zala neri abixatzera joan zan (Salav 22)

(a,b) bezalako adibideak interesgarriak dira, mendeko perpaus kasurik jasotzen ote duten erabakitzerakoan. Osagarria, —*ni* eta *gu*, hurrenez hurren, lehen bi perpausetan— absolutiboaz markatzen bada, orduan nekez esan daiteke, lehen begiratuan behintzat, ondoren datozkien mendeko perpaus ere absolutiboa jasotzen dutela.

Abisatu aditzak argi erakusten du datibo osagarri hauen agerpena azaltzeko modu bat: haien osagarria semantikoki helburua bada, orduan helburu hori datiboaz nahiz absolutiboaz marka liteke, euskalkien arabera. Helburua izateak kasu honetan, ezkutuko gai bat azalerazten du, zeharbidez besterik ez bada ere. Ildo honetan, ezkutuko gaia, eta hortaz, osagarria badugu, oso litekeena da helburua zehar osagarria izatea, eta ez osagarri hutsa. Noski, honela

¹³⁵ *Abisatu* “Como verbo transitivo, los autores septentrionales y navarros lo emplean con aux. bipersonal (*abisatzen zaitut*) y los guipuzcoanos y vizcaínos con tripersonal (*abisatzen dizut*). No lo hemos encontrado en autores como Mendiburu, J.B. Aguirre y Lardizabal, y entre los vizcaínos sólo lo hemos encontrado en J.A. Moguel. En el presente siglo parece que su uso ha decaído en el Norte y se restringe a escritores populares en el Sur.” (OEh I: 120).

mendebaldeko datiboen agerpena azaltzen da, baina ipar-ekialdeko absolutiboak ezohiko bihurtzen ditu, osagarri gisako helburuak gutxi baitira. Dena den, mendeko perpausek ere gaia ezkutuan ez ezik, agerian ere egon daitekeela (207) erakusten dute, eta ageriko gaia izateak ez dakar ondorioz, helburua datiboaz markatzea —hau da, ez dugu *abisa iezadazu* (a) etsenpluan—.

Ikusiko dugunez, sorta honetan aztertuko ditugun aditz hauetako askoren alternantziaren muina gaia ala helburua, edo hobe, osagarria ala zehar osagarria ote dugun erabakitzean datzala pentsa daiteke. Jakina, horrek nahitaez hiztegitik atera eta gramatikaren beste atal batera eramango gintuzke, sintaxira alegia. Atal honen amaieran, hala ere, ohiko hurbilketa honen alderdi ilunak ere aipatuko ditugu.

Deitu aditzak ere euskalkien araberako alternantzia erakusten du, nahiz eta adieren araberakoa ere, hein batean, islatzen duen. Irudi zail samar hori pausuz pausuz argitzen saiatuko gara hurrengo lerroetan.

Aditz honek bi adiera nagusi dauzka: lehen “norbaiti etortzeko esan, norbaiten ohartasuna erakarri bereziki haren izena erabiliz, edo hitz edo hotsen baten bidez” eta bigarrena “delako izena izan; norbaiti edo zerbaiti halako izena eman” (Sarasola 2007: 267). Lehen adieran, absolutiboa erabiltzen da Iparraldean eta sarri askotan Nafarroa Garaian, nahiz eta Hegoaldekoen erabileraz zehaztea oso zaila den, OEhk (OEh VI: 77) dioenez.¹³⁶ Bizkaitar idazleek eta gipuzkoar askok datiboa darabiltela dio, baina lehen adieran, gipuzkoar idazleek bereziki, absolutiboa nahiz datiboa darabiltzate alternantzian, bigarren adieran, salbuespenak salbuespen, datiboa nagusitzen den arren. Hortaz, lehenik eta behin, euskalkien araberako alternantzia dugula dirudi, Iparraldean eta, oro har, ekialdean absolutiboa nagusitzen delarik eta mendebaldean, berriz, datiboa. Halaber, mendebaldeko idazleen hautua adieren araberakoa ere bada, lehen adieran absolutibo eta datibo alternantzia egon arren, bigarrenetan datiboa nagusitzen delako. Gainerakoan, mendebaldeko idazleen erabileran, absolutiboa nahiz datiboa txandakatzen dira horretan.

Gatozen orain adibideetara. Lehen adierari dagozkio ondoko adibideak —(a) adibideak absolutiboa dakar eta (b)-k, berriz, datiboa—:

¹³⁶ *Deitu*. (V, G, AN-egües-ilzarb-olza, L, BN, R, S) “*Tr. De empleo general en todas las épocas y dialectos. Al Norte, aparece con aux. trans. bipersonal en todas sus acepciones, así como en muchos textos alto-navarros [...]. Al Sur es sumamente difícil detallar su uso, que varía casi de autor a autor. Gralmt. los autores vizcaínos y buena parte de los guipuzcoanos emplean el dativo (cf. Dv: «Le guipuscoan donne à ce nom verbal pour régime le datif au lieu du passif» y Azkue: «En V y G se usa con el dativo, en otros dialectos con el paciente»;* Gte Erd 74 recoge trans. bipersonal en AN-5vill, BN-arb-lab y S, tripersonal en V-arr, G-azp, AN-gip y B), si bien no es infrecuente, sobre todo entre los guipuzcoanos, encontrar ambas construcciones en la 1.ª acepción (cf. p. ej.: *Beregana askotan deitu gaitu eta orain ere deitzen digu*. Gco I 409; en Cardaberaz y Beovide parece predominar el bipersonal); en la 2.ª, en cambio, predomina claramente el dat., con algunas excepciones (Arrue e Inza, p. ej., emplean más, o al menos por igual, el bipersonal). En el s. xx muchos autores de cierto nivel, desde Orixe por lo menos y sobre todo en la 2.ª mitad, emplean sólo o casi sólo bipersonal trans., incluso a veces tbn. en la 2.ª acepción.” (OEh VI:77)

- (208) a. Amar kinta deitu baizituzten lerro-lerro gudari-taldeko utsunerik larrienak betetzeko (Etxde *JJ* 180)
- b. Deittu zetsan albuana zan emaztiari ixotu zeixan kandelia (Etxba *Ibilt* 467)

Ez dirudi, nahiz eta gure inpresioa besterik ez den, asko urruntzen direnik gaur egungo joerak, ildo nagusi hauetatik:

- (209) a. Eta hor agertu nintzen, ez ene baitarik, baina Erregeren izenean deitu ninduenari eta Orreagako ene buruzagiari sinesteko xedearekin (*Enkiridion*, M. Azpilkueta / P. Xarriton, 209)
- b. Horrela, ba, bulegora deitu nion (*Gorde nazazu lurpean*, R. Saizarbitoria, 183)

Hala, oso gutxi dira konfigurazio datibodunak erakusten dituzten adibideak bai *Herrian*, bai Iparraldeko testuetan —beste behin ere Corsintaxeaz baliaturik ikusi ahal izan dugun bezala—.

Bigarren adiera¹³⁷ biltzen dute ondokoek. Oraingoan ere, (a) adibidean osagarriak absolutiboa erakusten du eta (b) adibidean, datiboa:

- (210) a. Preparazionea, bertzela aphaizta deith dezakeguna (Dh 100)
- b. Iñok ezteutso deittuten ezizen orregaz (Echta *Jos* 131)

Eta adiera honi dagokionez ere, joera bertuko datuak jaso daiteke gaur egun ere —(a,b) vs. (c,d)—:

- (211) a. Argixuriko Mainer Igoa eta Stéphane Perrier familian sortu zaiote lehen haurra, muttiko bat, eta deitu dute Ekhi (*Herria*, 2001-10-04, 5)
- b. Bi ezagutza modu horiez bestalde, hirugarren bat badugu, urruntxeago erakutsiko dudana bezala, deituko baitugu ezagutza intuitiboa (*Etika* Spinoza / P. Xarriton, 203)
- c. Elur bustia deitzen diogu inguru hauetan: euriarekin nahasian eta artean ere maluta egin gabe, trinkotu gabe datorrenean (*Naturaren mintzoa*, P. Zabala, 28)
- d. Eta hori, hezkuntza deitzen dioten arren, ikaskuntza baino ez da (*Itsasoan euri*, Joserra Garzia, 192)

Bigarren adierari dagokionez, iruzkin interesgarri bat dakar OEHK (VI: 79)¹³⁸ inperpersonalak direla eta. Iparraldean, eta Nafarroa Garaiko testuetan, inper-

¹³⁷ *Deitu* 2 (V-gip, AN-egüés-ilzarb-olza, L, BN).

¹³⁸ “El impersonal se construye con intrans. unipersonales al Norte y tbn. gramte en textos alto-navarros; al Sur se emplean casi indistintamente (no es infrecuente encontrarlas todas en

tsonala inakusatibo soil ez eraikitzen da, eskura dagoen argumentu bakarra absolutiboan markatuz (a); Hegoaldean, berriz, absolutiboan —eta, hortaz, inakusatibo soilaz— ez ezik, datiboan (b) ere marka daiteke —inakusatibo edota iragankor datibodunaz—:

- (212) a. Diszipuluak lehenik Antioken Kristino dei baitzitezzen (Iç *Act* 11, 26)
- b. Peste deitzen zaion gaitzez galduak (Mb *IArg* II 302)

Aukerarik ez dugu, zoritxarrez, inbertsonalez luzaz aritzeko hemen. Gogoratu lan honen atarian esan dugun bezala, inbertsonalak konfigurazio berriak sortzen dituzten egiturak direla, eta era berean, edozein aditz edota predikatutara nolabait orokortu daitezkeenak, hau da, ez direla predikatu batzuetara mugatzen —esate batera, orain aztertzen ari garen *deitu* eta abarretara—. Nolanahi ere, interesgarria da ikustea egitura inbertsonalak absolutibo eta datibo alternantzia erakusten duten predikatuekin osatzen direnean, alternantziaren banaketa zehazten duten joera bertsuak ditugula inbertsonalean absolutibo ala datiboa hautatzerakoan. Ezin daiteke zorizkoa izan. Momentuz, korrelazio horretaz jabetzarekin nahikoa izango da guretzat. Datu hauek behar bezala azaltzeko, inbertsonalez, oro har, hitz egin beharko genuke, eta hori lan honen mugetatik kanpo dago.

Deitu aditzak alternantziatara begira erakusten dituen bi aurpegiak ulertutakoan, errazago ulertuko da *entzun* gure hurrengo aditza, hizkeren araberrako alternantzia erakusten duena.

Entzun aditzak ere absolutiboaz nahiz datiboaz marka dezake osagarria alternantzian. Ez, jakina, edozein osagarri. Izan ere, hemen aurkituko dugu lehenengoz, aditz hauetako batzuen datibo osagarriek erakusten duten ezauzgarri nagusia: datiboa erabiltzen den hizkera eremuan, gizakiak izan ohi dira datibo marka hori bereganatzen dutenak (a,b) eta absolutiboa gordetzen dute gizakiak ez diren osagarriek (c):

- (213) a. Vasia, entzuten didazu? Oso maite zaitut (*Zazpi urkatuak*, L.N. Andreiev / J. Morales, 91)
- b. Entzun diozu Bilboko hizlariari (*Paperezko begazkinak*, L. Egia, 19)
- c. Orduan Peterren ahotsa entzun genuen tximiniako hoditik (*Anne Franken egunkaria*, A. Frank / J. Zabaleta, 47)

Hala, datibo osagarriak helburu itxura, eta baita, zehar osagarri itxura hartzen du. Gainera, *entzun* aditza, ezkutuko osagarri bat —gaia den osagarria— gordetzen dutela diruditen aditzetako bat da, hau da, *entzun diozu* dio-

un mismo autor), ésa, el intrans. con dat. (tal vez algo más esta última) y, algo menos, intrans. tripersonal (*diote, deutse*).” (OEH VI: 79). Aipamenean, *intransitivoren* ordez *transitivo* behar duela esango genuke.

gunean, implizituki *zerbait entzun diozula* pentsa genezake. Azalbide honek nahikoa bereizten ditu *entzun* bezalakoak, gorago azertu ditugun inergatibo datibodunetatik: haietan nekez uler zitekeen ezkutuko osagarria, osagarria izatez, datiboa bera baitzen —pentsatu adibidez, *lanari ekin zion* bezalako kasuetan; zein da, *lanari ez bada*, osagarria?—. Dena den, goian esan dugun bezala, zalantzak ere egon daitezke ezkutuko gaia dagoela aldarrikatzen duen hurbilketaren inguruan. Beherago zehaztuko ditugu.

Datiboa zilegi den eremura mugatuz —eta alde batera utziz pertsona ez diren osagarri absolutibo orokortuak—, absolutibo/datibo alternantziak bi konfigurazio nagusi ematen dizkio *entzun* aditzari: bata iragankor soila —*entzun zaitut*— eta bestea inergatibo datiboduna —*entzun dizut*—. Alternantzia, oraingoan ere, euskalkien araberako banaketari zor zaiola dirudi. OEHn (VI: 685) ageri denez, absolutiboa da Iparraldean gailentzen den markapena eta Hegoaldean, berriz, XIX. mendetik aurrera datiboa orokortzen bada ere, ordura arte bai absolutiboa bai datiboa erabiltzen ziren.¹³⁹ Ondoko adibideek erakusten dute absolutibo (a) eta datibo (b) txandakatzea:

- (214) a. Itz egizu, entzungo zaitut (Cb *Eg* II)
 b. Enzun eidazu (Añ *EL* 170)

Lehen adibidean (a), *zu* absolutibo argumentua isilean egon arren, *zaitut* adizkiaren *z*- absolutibo komunztaduraren bitartez eskuratzen dugu. Aditz laguntzailea iragankor soila da, ikusten denez. Bigarrenean (b), berriz, *niri* datibo argumentua da isilean dagoena, *eidazu* laguntzaile datibodunak —*da*— datibo komunztadura hizkiaren bitartez erakusten digun bezala.

Antzekoak dira testu berriagoetan agertzen diren konfigurazioak (a,b) vs. (c,d):

- (215) a. Behin entzun ninduten lagun batekin solasean eta debekatu zidaten (*Septentrio*, A. Arkotxa, 110)
 b. Isil hadi bederen, etsaiak ez gaitzan entzun! (*Zeruetako erresuma*, I. Borda, 250)
 c. Bai, baina, entzuidak, ehorzle jaun-maisu (*Hamlet*, W. Shakespeare / J. Garzia 191)
 d. Entzuten dizut (*Brooklyngo erokeriak*, P. Auster / O. Arana, 269)

¹³⁹ *Entzun* “Tr. De uso general en todas las épocas y dialectos. [...] Para “escuchar a alguien” los septentrionales usan exclusivamente el aux. trans. bipersonal; al Sur, desde mediados del s. XIX, se emplea generalmente el tripersonal, aunque parece que hasta esa época alternaban ambas construcciones (a menudo en un mismo autor), si bien predominando los ejs. del tipo *entzun nauzu* sobre los del tipo *entzun didazu*. Para *-t(z)en entzun*, mientras al Sur encontramos sólo ejs. con aux. tripersonal, al Norte hallamos tanto (p.ej.) *hori erraiten entzun diot* como *hori erraiten entzun dut*.” (OEH VI: 685)

Joera honek eraman gaitzake lehenxeago *abisatu* aditzarekin ikusi dugun bezala, Iparraldeko erabileretan, konfigurazio datibogabea gordetzera baita mendeko perpaus osagarri bat daukagunean ere, hala nola, ondoko honetan:

- (216) Entzun zaitut beti robot antzeko makina horiek langileak kentzen zizutuzela marmaratzan (*Hiruko*, I. Borda, 109)

Benetan, datu korapilatsuak dira hauek, datibo markapena azaltzen badugu esanez datiboa egotzen zaiola helburua eta baita zehar osagarria den argumentuari —perpaus berean inplizituki, gai osagarria dugularik— orduan esan beharko dugu zer dela eta ezartzen zaion absolutiboa helburu argumentuari, ageriko osagarri bat baldin badugu. Ez dira *abisatu* ez *entzun* halako egiturak erakusten dituzten aditz bakarrak, ondoren ikusiko dugunez.

Eskertu aditzak ere hizkeren araberako alternantzia duela pentsa daiteke, beti ere datiboaz markatutako helburu osagarria, goian *entzun* aditzaz genion moduan, gizakia bada. Dena den, zalantza sortzen digu OEhk (VII: 329) aditz honetaz dakarrenak. Izan ere, hiztegiak dioenez, *norbait eskertu dut* vs. *norbaiti zerbait eskertu diot* izango genuke,¹⁴⁰ eta gauzak hala balira, behintzat, ez dirudi ezta alternantziak hitz egin genezakeenik ere —eta alternantziak hitz egin ezean, zeren araberakoa den erabaki nahi izatea alperrikakoa litzateke—.

OEhk dakarren bigarren egituraz —*norbaiti zerbait eskertu diot*— ez dugu zalantzarik, jakina. Horretan, *eskertu* aditzak arrunta den konfigurazio iragankor datiboduna dauka, eta hortaz, espero izatekoa da datibo argumentu bat —*norbaiti*— eta absolutibo argumentu bat —*zerbait*— izatea. Lehengo egitura da zalantza sortzen diguna, gure ustez, eta itxuraz, OEhk dakarrenaren kontra, alternantzia erakusten duena, hau da, *norbait eskertu dut* vs. *norbaiti eskertu diot*, ageriko gai osagarririk ez dagoenean ere. Horretarako arrazoia da mendebaldeko hizkeretan, oker ez bagaude, behintzat, nekez entzun daitezkeela absolutibo osagarridun esaldiak (a,b), Iparraldean, agian, entzun litezkeenak, eta datibo osagarridunak (c) direla naturalenak:

- (217) a. Gazte maite hoik eskertzen ditut (Mattin 30)
b. Lukas ez ginuela neholas ere hobeki eskertuko ene pertsu batztuez baino (Xa *Odol* 137)
c. Ongillei neurritz eskartuteko (Enb 203)

Ez dirudi kasualitatea denik, OEhko adibideei begira, Mattin eta Xalbador izatea, hain zuzen, egitura horretan, absolutiboa darabilten idazleak.

¹⁴⁰ *Eskertu* (V-gip ap. Elexp *Berg*) “(Con aux. trans. bipersonal) dar las gracias (a alguien); (con aux. tripersonal) agradecer (algo a alguien). Tr. Documentado este siglo en textos meridionales y en Mattin y Xalbador.” (OEh VII: 329).

Gure uste hori are sendoagoa da EPGeko datuak ikusi eta gero:

- (218) a. Diru horren biltzen okupatu diren gazteek eskertzen gaituzte eta guk erranen diotegu: Goresmenak zueri Maider, Mañex eta Peio. (*Herria*, 2004-03-18, 5)
- b. Eta berriz ere eskertzen zaitut (*Anaiaren azken bitza*, D. Landart 157)

Halako adibideen ale bat bera ere ez dago, adibidez, Hegoaldeko idazleen liburuetan, zeinetan ageriko osagarririk ez dagoen kasuetan ere, konfigurazio datiboduna erabiltzen den:

- (219) a. Eskertzen dizut (*On Camillo*, G. Guareschi / K. Biguri, 105)
- b. Rubenek musu batekin eskertu dit (*Jeans-ak hozkailuan*, P. Zubizarreta, 312)

Eskertu aditzak erakusten duen alternantziaren hedadura ez da beharbada *entzunena* bezain zabala izango, baina ez du horrek esan nahi alternantzia zantzuak ez daudenik. Gainera, hipotetikoki alternantzia sortaraz dezaketen aditzen ezaugarriak biltzen ditu: alternantziarik ez dago gai osagarria agerian dagoen kasuetan, baina gai osagarri hori implizitua izanez gero, orduan, gizaki helburuak —lehen eta bigarren pertsonakoak nagusiki— absolutiboa nahiz datiboa jaso ditzake.

Sorta honetako aditza dugu baita *lagundu*¹⁴¹ ere. Aditz hau sarri aipatu izan da absolutibo eta datibo alternantzia erakusten dutenen artean. Bata ala bestea- ren arteko hautua badirudi hizkeren arabera dela, hein handi batean, OEHK (XI: 193) jasotzen duenez. OEHK dio Iparraldeko aintzinako testigantzetan, laguntzaile iragangaitz datiboduna —(*lagundu*) *zaio*— nahiz laguntzaile iragan- kor soila —(*lagundu*) *du*— aurki zitezkeela, nahiz eta XVIII. mendetik aurrera, iragankor soila orokortu zen. Mendebaldeko idazleengan, berriz, salbuespenak salbuespen, laguntzaile iragankor datiboduna —(*lagundu*) *dio*— da nagusi,¹⁴²

¹⁴¹ *Lagundu* (gral.); *laguntu* (S). “Tr. De uso general en todas las épocas y dialectos.” (OEH XI: 193).

¹⁴² “En cuanto a su empleo trans. o intrans., los testimonios septentrionales más antiguos corresponden a dos tipos de construcciones: una con aux. intrans. y otra con aux. trans. bi- personal. Se documentan ambas, en proporción similar, en Leizarraga, Etcheberri de Ziburu, Voltaire, Gasteluçar, y sólo con aux. intrans. en Materre, Haramburu, Arambillaga, Axular, Harizmendi, Pouvreau y Tartas. A partir de s. XVIII se generaliza el empleo del aux. trans. bi- personal, si bien se documentan algunos ejs. aislados de aux. intrans. (en todos ellos junto al más frecuente trans. bipersonal) en autores como Chourio, Baratiart, Duhalde, Duvoisin, Zal- duby y Goyhetché. [...] Para autores occidentales es general el uso del aux. trans. tripersonal salvo ejes. más o menos aislados. Así, el primer testimonio vizcaíno de fray Juan de Zumá- rraga es con aux. trans. bipersonal, mientras que se atestigüe sólo aux. intrans. en Capanaga, y tbn. intrans. (junto con aux. trans. tripersonal) en Ochoa de Arin. La casi totalidad de los ejs. posteriores de aux. intrans., corresponden en su mayoría a lo que parecen ser construcciones

eta ekialdekoengan forma guztiak jasotzen dira.¹⁴³ Ekialdeko erabilera alde batera, beraz, pentsatzekoa da gaur egun *lagundu* aditzarekin ere, Iparraldean osagarria absolutiboaz markatzeko joera dagoela eta mendebaldean, berriz, datiboaz —nahiz eta absolutiboaren erakusgarriak ere jaso daitezkeen—. Hortaz, alternantzia egon badago, eta eremu geografiko zabal batean, behintzat, hizkeren araberkoa dela esan daiteke. Dena den, datu historikoak gogoan, azpimarratu beharko genuke berez osagarria bera absolutiboaz nahiz datiboaz marka zitekeela aintzina, aditza bi modutara atontzen zen arren: absolutiboaz markatuz gero, iragankor soil gisa, eta datiboaz markatuz gero, berriz, inakusatibo datibodun gisa. Bilakaeraren arrazoiak zein diren jakin ez arren, osagarriaren datibo markapena galdu egin da, eta berarekin batera inakusatibo moduko itxura, ordutik aurrera, absolutiboa gailenduz eta ondorioz, *lagundu* iragankor soil gisa itxuratuz.¹⁴⁴

Baina ikus ditzagun adibideak, hori baita gauzak argi ikusteko modurik onena. Ondokoak dira aditzak “nor baitengana bildu, doan tokira harekin joateko” adieraz (Sarasola 2007: 673) erakusten dituen zenbait adibide. Absolutibodunak dira hasierako biak (a,b) eta datibodunak ondoren datozenak (c,d):

- (220) a. Doña Inesek ospitaleraino lagundu zuen (Laph 36)
- b. Harek gida ditzan eta lagünt ditzan zelüko portialano (Ip *Hil* 30)
- c. Josetxo [...] lagundu bear deuskuzu Buenos Airesera, ostera bat egittera. (Echta *Jos* 318)
- d. Ramuntxori ateraño lagundu dio (Alz *Ram* 27)

Laguntzailea iragankor datibogabea da hasierako bi adibideetan, eta datiboduna, berriz, besteetan. Ostean, nagusiki Iparraldeko idazleengan, osagarria datiboaz markatu eta aditza inakusatibo modura itxuratuz aurki daitezkeen adibideak dira ondoko hauek:

- (221) a. Lagundu bekio eta egon bidi Sakramendu Santuen aurrean [...] deboziño andiagaz (Cap 124s)
- b. Nori bere aingerua laguntzen zaika bere heriotzean (Hm 229)

fosilizadas de imperativo, muchas de ellas en contextos con *Jauna, Jaungoikoa...* etc. Así, se documenta *lagun zakidaz* en Cardaberaz (*CatV* 100) [...] La construcción con aux. trans. bi-personal se documenta tbn. en algunos autores occidentales (en todos ellos junto al más frecuente aux. trans. tripersonal).” (OEH XI: 193).

¹⁴³ Xehetasunetarako, jo OEhra (XI: 193).

¹⁴⁴ Konturatuko zen irakurlea datu berberei gutxienez bi ikuspuntutatik begira dakiekeela. Guk berez osagarriaren markapenari begira gaude —noiz absolutiboa noiz datiboa— eta zehar bidez, aditzaren itxura inakusatibo eta iragankorrari —datiboduna izan zein ez— dagokien laguntzailearekin. Aldiz, OEhren testua arretaz irakurritz gero, aditz laguntzailearen hautaketa da lehenesten den irizpidea —noiz iragangaitz noiz iragankor, pertsona biko ala hirukoa den—, horrek osagarriaren markapenean dakartzan ondorioekin. Ikus baita Etxepare (2003).

Alabaina, konfigurazio inakusatibo honen datu bat bera ere ez dago EPGen, ez *Herrian* ez Iparraldeko idazleen lanetan, eta datutegi osoan, konfigurazio honetakoak beti dira egitura inperzonalak, honako hau adibidez:

- (222) Eta harrigarria dela diogu, hemen beti entzun izan baitugu unibertsitateari asko laguntzen zaiola eta diru asko ematen zaiola (*Unibertsitatea eta euskal gizartea gaur*, J.I. Pérez / P. Salaburu, 81)

Gogoan izan, lehenago esan dugun bezala, adibide honetan ere konfigurazio inakusatiboa izatea ez zaiola zor *lagundu* aditzari berari (221) adibideetan bezala, ez bada egitura inperzonal izateari, eta hortaz, ez da, orain bederen, kontuan hartzeko datua.

Goiko adierako adibideetan, antzeko joera suma daiteke oraingo testuetan ere, alegia, absolutiboa Iparraldean (a,b) eta datiboa Hegoaldean (c,d):

- (223) a. Bihar, tenore berean, soldadu saldo bat igorriko dut, eta oraino hemen bazaudete, biak lagunduko zaituztete Uztaritzearaino eta handik Baionaraino, Guianarako itsasontzian sartzeko. (*Hautsi da katea*, T. Mtz. de Lecea / E. Touyarou, 150)
- b. Amaiurreraino lagunduko zaituztegu (*Anbroxio*, E. Bidegain, 25)
- c. Salaraino lagundu nion, eta sofan eserita geratu zen (*Gerezi denbora*, I. Mujika Iraola, 24)
- d. Handik pare bat urtera, June berriz ezkondu zen, eta berriz lagundu nion aldareraino (*Brooklyngo erokeriak*, P. Auster / O. Arana, 19)

Joera horretan, Iparraldeko testuetan eta *Herria* aldizkarian ez dago konfigurazio datibodunaren datu bat bera ere adiera honetan. Ostean, Hegoaldeko idazleen artean, badira konfigurazio iragankor soila ere erakusten dutenak, Iparraldeko egileen antzera:

- (224) a. Ikastetxe ateraino lagunduko zaitut? (*Lagun izoztua*, J. Sarrionaindia, 123)
- b. Emakume biak saiatutako kontsolamendu-berba bakanei ez entzurenarena egin zien, amak “erdu, logelaraino lagunduko” esan arte (*Odolbildua*, J. Landa, 34)

Hortaz, hizkera banaketa dagoen arren, bi formak, absolutibo eta datiboa, hizkera eremu berean ere aurki daitezkeela dirudi; hizkera monitorizatueta bakarrik gertatzen den ikusi beharko litzateke.

Bestalde, aditz beraren bigarren adiera nagusiaz ere “laguntza eman” adieraz alegia, alternantzia bera antzematen da. Ikusi ondoko adibideetan, absolutiboa lehenik (a,b) eta datiboa ondoren (c,d):¹⁴⁵

- (225) a. Hauzoko yende onek lagundu ez bagintuzte nork daki zer bilhakatuko ginen? (Elzb *PAd* 16)
- b. Lagun nezazu haritzaren arthikitzen (*VocBN*)
- c. Da hainbeste lagundu deuskun gizonari emondako itza jan? (Ag *Kr* 177)
- d. Rozinanteren gaiñera igotzen lagundu zion (Berron *Kijote* 115)

Ohartuko zen irakurlea *zertan* lagundu diogunean ere —*haritzaren arthikitzen* edo *Rozinanteren gaiñera igotzen*— absolutibo eta datibo alternantzia bera dagoela —(b) vs. (d)—. Antzera esan daiteke testu modernoetako testigantzez (a,b) vs. (d):

- (226) a. Zutitzen lagundu ninduen (*Entre les loups cruels*, I. Borda, 42)
- b. eta gure begirale eta Jaunak herri guztietako herritar guztiak beti lagun gaitzala haren laguntzaren eskatzen elkar maita dezagun eta salba gaitezen oihu eginez: Jainkoa zatoz gure laguntzera! (*Enkiridion*, M. Azpilkueta / P. Xarriton, 31)
- c. Ibiltzeko gauza zara ala lagunduko dizugu? (*Iruzurgilea*, J. Cain / X. Olarra, 108)
- d. eta oroimenaren fruiturik finena jakinduria izan da, jakinduria ezberdin bat, jakinduria berri bat, gizakiari hainbat gauza ulertzen lagundu diona (*Gauza txikien liburua*, P. Aristi, 55)

Eta oker ez bagaude, (a,b) aukerak ez dira mendebaldekoak.

Azkenik, bigarren adiera honetan ere, inakusatibo datiboduna da *lagundu*¹⁴⁶ eta osagarria datibo kasuaz markatzen da, jakina, baina ez dakigu ez ote diren iragan denboretako testigantzak, gaur egun ez ditugu-eta aurkitu:

¹⁴⁵ Ez dirudi, hortaz, aditzaren adieren araberako hautua denik, Etxepare (2003) irakurrita pentsa litekeen bezala. Etxeparek dio *lagundu zaitut* diogunean “laguntza eman” dela adiera egokia, eta *lagundu dizut* diogunean, berriz, adiera hori bera nahiz “norbaitengana bildu, doan tokira harekin joateko” bigarren adiera ere izan dezakeela aditzak. Guk OEHren adibideak arakatuta ez dugu ikusten hautu nagusiki dialektala besterik. Ikus baita Sarasola (2007: 673).

¹⁴⁶ Inakusatibo soil moduko azken adiera ere badakar OEH agortezinak (V-ger ap. A) “Acompañarse, juntarse con gente ruin, perversa.” *Etzaitetz lagundu eurakaz, iges egizu onelako miin galdubakgandik* (Ast II 194).

(227) a. Lagunak lagun zakidaz; okaranak gorriak dakidaz¹⁴⁷

b. Zer gauzetako lagunzen zaizkigu Espiritu sanduaren doaiak? (Ber Doc 162v)

Ikusi dugunez, hedadura nahikoa handiko alternantzia da *lagundu* aditzak erakusten duena, eta itxura guztien arabera, hizkerak baldintzaturiko alternantzia da. Alternantziaren arrazoi intimoenean, badirudi berriz ere, gizaki diren helburu osagarriak direla nagusi adiera batean nahiz bestean, eta gizaki helburu horiek direla, hain zuzen, datibo markapena zilegi egiten dutenak.

Osagarri bizidunekiko sentikortasun honek, ezinbestez, gaztelaniaren *Osagarri Markapen Bereizgarria (Differential Object Marking DOM)* deritzan fenomenora garamatzate, hau da, osagarri bizidun eta zehaztuak, bes-telakoak ez bezala markatzen dituen sistemara. Bien hurbiltasuna alderdi honetatik ez ezik, esanguratsua dirudien beste alderdi batetik ere badator: osagarri bizidunak zehar osagarriak adierazten dituen marka beraren bidez markatzetik, hain zuzen ere (*a* preposizioa). Ez dugu uste hau alternantzien azalpen osoa ez eta nagusia ere denik, geroago aipatuko ditugun arrazoiengatik. Alabaina, ezkutuko gai osagarriaren analisiak baditu bere murriztapenak, eta horiek ere izango ditugu mintzagai. DOM fenomenoarekiko lotura ahultzen duten bi faktoreak hauexek dira. Lehenengo eta behin, DOMen eremuan, predikatu iragankor guztien osagarriak markatzen dira biziduntasun edota zehaztutasunaren arabera, ez predikatu jakin batzuenak bakarrik. Hau da, *niri lagundu didateren* antzekoak esaten dituzten hiztun guztiek ez dute nahitaez *niri ikusi didate* esaten. Honelako joerak existitu egiten dira euskaraz,¹⁴⁸ baina mugatuago daude eta baldintza soziolinguistiko jakinak dituzte gure oraingo datuen aldean. Predikatu talde txiki eta ezagun batez ari gara hemen, ez, oro har, osagarri iragankorren markapenaz. Bigarrenik, predikatu talde hauxe bera da gaztelaniaren barruan ere datibo/akusatibo txandakatzea erakusten duena: *le/la oí, ayudé* fluktuazioa oso da ezaguna gaztelaniaren barruan. Ez da, beraz, harrizkeoa antzeko fenomenoak ditugunean, predikatu horiek aurkitzea beste hizkuntza batzuetan ere, ezta, beraz, ingelesez *listen* predikatuak zehar osagarria hartzea. Arazo semantikoa omen dago hemen, eta semantikoa den heinean, hizkuntzartean aurki daitekeena. Ukipena, beraz, ez da erantzulea, edo ez da, behintzat, erantzule bakarra.

Guztiarekin ere, ezkutuko gaiaren hurbilketak, azalpen dotorea eman arren, baditu pisuzko mugak. Ez dugu ukatzen batzuetan ezkutuko gai argumentua egon daitekeela, agerian ere aurki baitezakegu. Zalantza da ea benetan kasu guzti-guztietan horrelakorik ote dugun. Hurbilketa hau erabiltzea

¹⁴⁷ H (V-gip) “Tengo un buen negocio, ayudadme; litm., compañeros, ayudadme, sé (que hay) ciruelas rojas.”

¹⁴⁸ Gogoan hartu *berriz ere maiteko dio ene aitak amari bezalakoak*.

bera ere esanguratsua da, gaiak ezkutuan uztea guztiz arrunta baita euskaraz, baina ohiko predikatu iragankorren kasuan aipatu ere egin behar ez den datua da, ez baitago azaldu beharreko ezer, horri dagokionez. Hortaz, berezia den zerbait izan behar dugu, predikatu hauetan tratamendu berezi bat eskatzeko. Orobat, bizidunekiko loturak lausotzen du hurbilketa: zergatik aurkitu beharko lirateke ezkutuko gaiak helburu bizidunetan bakarrik eta ez bizigabeetan? Posible bada erreka batek sortzen duen zurrumurrua entzutea, zergatik ez dugu *errekari entzun nion* bezalakoak? Honek guztionek, predikatu talde honen apartekotasun semantikora garamatza, eta, beharbada, azterbi-deak hortik jo beharko luke.

Hauexek, hortaz, euskalkien araberako alternantzia erakusten duten aditzak. Ikus ditzagun orain adieren araberako alternantzia duten aditzak. *Begiratu*, *deitu*, *erreparatu*, *esetsi*, *jazarri*, *jarraitu*, *laga* eta *ukitu* dira. Gogoratu *deitu* aditza aztertua dugula dagoeneko, alternantzia dialektala ere erakusten duelako. Hasi gaitezen, bada, *begiratu* aditzarekin.

4.2.3. Adieren araberako alternantziak

Absolutibo/datibo alternantzien artean adieren araberakoak bereizi behar ditugu bigarrenik. Alternantzia mota hau duten aditzen artean, gure ustez, *begiratu*, *erreparatu*, *esetsi*, *jazarri*, *ukitu* eta *laga* daude. Sorta honetako aditzek —*laga*, hein batean, alde batera utziz— badute berezkoa den ezaugarri komun bat, lehengo *entzun* edo *eskertu* bezalakoetatik bereizteko bidea ematen digutenak. Goian esan dugunez, *entzun* edo *eskertu* aditzek datiboa erakusten dutenean, datibo hori gizaki helburutzat har daiteke, eta ezkutuko gai bat dagoela pentsa daiteke —eragozpenak eragozpen—. Aldiz, *begiratu*, *erreparatu* eta abarretan, ez dirudi gai osagarri implizitu bat dugunik. Osagarri bat bakarra dugu, eta hori da, hain zuzen, datiboaz markatzen dena. Hau oso kontuan hartzeko ezaugarria da, gure ustez, bi egitura proposatzera eraman gaitzakeelako: bata gai osagarri implizitu bat duena, eta datiboaz markatzen duena helburu osagarria —*eskertu* aditzarekin adibidez—; eta bestea, ezkutuko gairik ez duena, eta osagarri bakarrari datiboa —edota absolutiboa— egozten diona —*begiratu*—. Joka dezagun, bada, uste honekin, eta ikus ditzagun ondoren alternantzia mota honen xehetasunak aditzez aditz. Bidean erakutsiko dugu uste hori zuzena dela ia bertan zerrendatu ditugun aditz guztietan.

Begiratu aditzak dituen adieretako batean “zerbait edo norbaitengana begiak zuzendu” (Sarasola 2007: 184), ia garai eta euskalki guztietan,¹⁴⁹ datibo eta adlatiboaz markatzen da osagarria. Hegoaldeko idazleen artean, absolutiboaz ere markatzen da batzuetan, normalean datiboarekin alternantzian, nahiz

¹⁴⁹ *Begiratu* “Tr. Documentado en todos los dialectos, excepto en suletino. Es de uso general en la tradición meridional. Su empleo en labortado se reduce a unos pocos ejemplos; tbn. se encuentra en los bajo-navarros Detchepare, Monho, Joannateguy y Arbelbide.” (OEH IV: 464)

eta xx. mende hasieratik aurrera sarrago erabiltzen den, OEhk (IV: 464) dioenez.¹⁵⁰

Ondoko adibideetan, datiboaren testigantza dugu. Testigantza honetan, nabarmentzekoa da datiboaren izaera, biziduntasunari dagokionez. Izan ere, (a,b) adibideetan, osagarria biziduna da eta, are, gizakia —*niri* eta *argiñari*— eta (c,d) adibideetan, datibo argumentua izan arren, bizigabea —*apelliduari* eta *bertuteari*—:

- (228) a. Ken itzatzu bada nigandik zure begiok; ez niri begiratu (Lar *SAgust* 14)
- b. Kopetako izerdiari begiratu gabe laguntzen zien argiñari lanian (Bv *AsL* 51)
- c. Eztodala erdeldun antzik, iñundik be, ta olakuak esaten iñardu yuek, baia dana alperrik, apelliduari bakarrik begitu yeutsiek (Kk *Ab* II 183)
- d. Tristeziari / Bihotza libratuz / Bertuteari zeharka beiratuz (Monho 84)¹⁵¹

Honek, neurri batean, osagarria datiboaz markatzeko murriztapenik ez duela erakusten digu. Gogoan izan Fernández & Rezacek (2008) erakutsi dutenez, datibo osagarriek diferente jokatzeko dutela alternantziadun aditzei zor zaizkienean —*begiratu* aditzari, esate baterako— edo osagarri markapen bereizgarriari (differential object marking DOM) berari dagozkionean —*zuri ikusi dizut ez-estandarrean*—. Azken honetan, ez dirudi osagarri gizaki edo bizidunak baino izan ditzakegunik.¹⁵²

Joera hau bera antzeman daiteke gaur egungo erabileran ere. Egile berak sarri askotan, gizaki/bizidun zein bizigabeekin darabil datibo kasua. Bizigabeak nonahi ia aurki daitezke, adibidez, Atxagaren lanean, eta ez da, jakina, erabilera idiolektal hutsa —ikus adibidez E. Jimenez edo R. Saizarbitoriarenak, beste bi baino ez aipatzearren—:

- (229) a. Mary Anni begiratu nion (*Soinujolearen semea*, B. Atxaga, 12)
- b. Erlojuari begiratu nion (*ibid.*, B. Atxaga, 193)
- c. Virginiaren etxeari begiratu nion (*ibid.*, B. Atxaga, 333)
- d. Telebistari begiratu nion (*ibid.*, B. Atxaga, 359)

¹⁵⁰ “El complemento va, prácticamente en todas las épocas y dialectos, en dativo o alativo. Hay unos pocos ejemplos, siempre en autores meridionales, de complemento en caso absoluto: se encuentra a menudo, aunque en general junto al dativo, en Elizalde, Cardaberaz, Lizarraga de Elcano, Astarloa y Arrue; el caso absoluto se hace más frecuente desde principios del s. xx. Duvoisin emplea a menudo el auxiliar intransitivo bipersonal con sujeto personal (*begiratu natzaio*); tbn. en un ejemplo de *Cantica izpiritualak* citado por Harriet.” (OEh IV: 464).

¹⁵¹ Itxuraz, baxenafarren adibideetan ere, Monhoren honetan, adibidez, datiboa ageri da adiera horretan. Horregatik, ez dirudi kasu honetan, behintzat, euskalkien araberakoa denik alternantzia.

¹⁵² Oso litekeena da gizaki edo bizidun izatea hizkeratik hizkerara parametrotu daitekeen aukera izatea, baina, ñabardurak izan arren, DOM itxurako datibo osagarriak ditugunean, ezin daiteke datiboaz markatu bizigabea den osagarriarik.

Hori bera esan daiteke baita Iparraldeko egileez ari garela ere. Ikusi ondoren Landartenak:

- (230) a. Begi bazterraz amari begiratu nion (*Anaiaren azken hitzak*, D. Landart, 59)
- b. Harritu nintzen eta berehala erlojuari begiratu nion (*ibid.*, D. Landart, 11)
- c. Gerezi ondoari luzaz begiratu nion (*ibid.*, D. Landart, 189)

Alternantziaren zantzueta itzuliz, absolutiboa ikus daiteke beste hauetan, osagarri bizigabe (a,b) eta bizidunarekin (c), hurrenez hurren:

- (231) a. Bere ugazabaren arpegia betik gora begiratzen du (Etxde *AlosT*28)
- b. Begittu zotz zar au. Zelan arraio atonduko ete zan onaño elduteko? (Altuna 84)¹⁵³
- c. Hara, beitu zugatz aren azpijan jezarritta dagon eskale ziztrin-loi a (Altuna 96)¹⁵⁴

Eta ez dira horrenbeste, adiera honetan, egungo literatura lanetan osagarria absolutiboaz markatzen dutenen erakusgarriak, baina izan badira, eta ez gutxi:

- (232) a. Liburua itxi eta azala begiratu dut berriro (*Gauza txikien liburua*, P. Aristi, 90)
- b. Amaierarik ez duen zelaia begiratuko duzu ea aita ageri den, eta puntu bat ikusiko duzu han urrun (*Lagun izoztua*, J. Sarrionaindia, 363)
- c. Aspaldion, erretreta hartu zuenetik, halaxe begiratzen ditu L. ikerlariak ere liburuak, artxibo nagusiko eskuizkribuak, mikrofilmak (*Konpainia noblean*, A. Lertxundi, 111)
- d. Emazteak zakur zanpatu soaz begiratu ninduen (*%100 Basque*, I. Borda, 202)
- e. Harek ikusi etxeak begiratzen nituen, urrats berak eginez berdin, ustez ez nuela egiazki galdu maite dudana emaztea (*Azken apeza*, P. Aintziart, 69)

¹⁵³ Testigantza hauek alde batera, gogoratu Duvoisinekin inakusatibo datibodun modura darabilela *begiratu* aditza, ondoko adibidean ikus daitekeen bezala *Eta bethi irauen duthen suak, nola jasan behar ditut nik? Nola horri ez natzaio begiratu* (Dv *Led* 183).

¹⁵⁴ *Beituk*, hala ere, batzuetan erabilera beregaina dauka, *begiraturekin* guztiz bat ez datoirena.

Bada, datu hauek guztiek erakusten dute adiera honetan *begiratu* aditzak absolutibo/datibo alternantzia duela. Gainerakoan, sorta honetako aditzetan lehenengoz, datiboa adlatiboarekin txandakatzen da, edo bestela esanda, datibo eta adlatibo alternantzia ere bada. Ondoko adibideek adlatiboa erakusten dute, osagarria izena (a-c) izan zein nominalizazioa (d):

- (233) a. Begira zazu istiborrerat eta deskubri zazu hareazko mendi bat (Cap 87)
- b. Neuk dakit merezietan eztodala begiretea zeure arpegi ederrera (Urqz 3)
- c. Uste dot Edestiara (Historiara) begiratu ezker, ikusten dala erri jakintsuak jausi dirala beti erri kirtenen menpian (Kk *Ab* II 110)
- d. Erreteru askok bere ez dau begiratuten korta ta ganbara onak eukitera baño (JMMg *BasEsc* 201)

Kontuan izan adibide guztietan osagai bizigabe bati ezarri zaiola adlatiboa. Bestalde, osagarria mendeko perpaus jokatua izanez gero, gorago *iritzi* aditza aztertu dugunean esan dugun bezala, itxuraz mendeko perpausera begira dagoen datibo komunztadura harrigarri samar hura ere ageri da *begiratu* aditzarekin ere. Ondoko adibide hauetan, NZ-hitzez hasitako zehar galdera dugu lehena (a) eta harridura sintagma (hemen ez da perpaus izatera ailegatzan), bigarrena (b):

- (234) a. Ekusiko ditu zure obra onak, eta begiratuko die nola eta zergatik egiñak diran (AA III 460)
- b. Begira akiok zer bei pare: probintzian ez zioke oberik (Alz *Ram* 102)

Mendeko perpaus jokatuak ez du kasurik, baina datibo komunztadura gorde egiten da inflexioan. Datibo komunztaduraz gabe, absolutibo komunztaduraz agertzen da adizki nagusia, osagarria mendeko perpausa denean, esaterako, bai-etzko zehar galdera ondoko adibidean:

- (235) Erregutzen detsut beittu deizula ia iñoiz ikusi destazun ezer txarto pentsatu eraitzeko gauzarik (Etxba *Ibilt* 480)

Baina ez dezagun hari nagusia galdu, *begiraturen* kasuistika guztia erakutsi nahian. Gogoratu *begiratu* aditzak adieren araberrako alternantzia duela aldarrikatu dugula gorago. Horrek esan nahi duena da lehen adieran, absolutibo eta datibo alternantzia erakutsi arren —nagusiki, datiboa egon arren—, bigarrenean ez dagoela, printzipioz alternantziarik. Ikus dezagun, bada, bigarren adiera hori, “babestu, zaindu” (Sarasola 2007: 184) alegia. Adiera honetan, absolutiboaz markatzen da osagarria (a-d), ez datiboaz, eta aditza itxura

iragankor soilean azaltzen da. Batzuetan, ablatibo sintagma batek laguntzen dio, hala nola, (d,e,f) adibideetan:

- (236) a. Begiratu zuen bere burua errhoarena eginik (Lg I 285)
- b. Eskara ere luke nahi begiratu (Hb *Esk* 127)
- c. Eskolako bidean atzeman hostoa, gogoratzen zait erakutsi niola, bera karlista-seme eta beti euskaltzale suhar ezagutu dudan Laurentx Ayerza gure errient zenari eta, geroztik, ene paper baliosen artean begiratu nuen hosto xume hura (*De re publica edo politikaz*, P. Xarriton, 118)
- d. Begira nazazu peril guztietarik (Mat 187)
- e. Gatzak begiratzen, gordetzen du aragia usteltzetik (Ir *YKBiz* 120n)
- f. Edariak nire oroimenari ezarritako lausoak begiratu ninduen, noski, burua lehertzetik, amaren herrira joateko errepide bihurriko edozein bihurgunetan (*Rock'n'roll*, A. Epaltza, 212)

Ikusi dugunez, *begiratu* aditzaren alternantzia ez da hizkeren araberakoa, nagusiki adieren araberakoa baino. Halaber, datiboaz markatzen den osagarriak aditzaren osagarri bakarra dirudi, eta ezin dugu esan, beraz, ezkutuan beste osagarriarik dagoenik. Ondoren ikusiko dugunez, honi dagokionez, nahikoa antzekoa da baita *erreparatu* aditza ere.

Erreparatu aditzerako bi adiera nagusi jasotzen dira, hau da, batetik “ordaindu; antolatu, osatu” eta bestetik “ohartu, arreta jarri, sumatu” (Sarasola 2007: 341). Lehen adiera Iparraldeko testuetan eta Beoviderengan aurkitzen dela dio OEhk (VII: 176). Adiera horretan, absolutiboz markatutako osagarriak baino ez ditu jasotzen (a,b) OEhk:

- (237) a. Errepara zazu denbora galduba (Mih 11)
- b. Ezin da errepara egin izan dena, / sofritzen dutana ni ez bainaiz azkena (Xa *Odol* 341)

Besterik da bigarren adieraz erakusten dena. Hegoaldeko testuetan jasotzen da berau eta askotariko alternantzia antzematen zaio, baina ez, pentsa litekeen bezala, absolutibo eta datibo alternantziarik, datibo eta postposizio alternantzia baino. Sarasolak (2007: 341) (a,b) bezalako adibide datibodunak jasotzen ditu bigarren adiera honetan. OEhtik (VII: 176) jaso ditugu inesibo (c) eta adlatiboduna (d):¹⁵⁵

¹⁵⁵ Sarasolak dio datiboa dela nagusi bigarren adieran eta halaxe jasotzen du, baina OEhk ez dakar datibo garbiko adibiderik. Oso bestela, EPG arakatzuz gero, asko eta asko dira adiera honetan datiboaz markatutakoak.

- (238) a. Keari erreparatzen dio (*Azken hitzordua*, S. Marai / X. Olarra, 128)
- b. Eta nik hitz egin ahala, Rubenen irribarre gero eta zabalagoari erreparatu diot (*Jeans-ak hozkailuan*, P. Zubizarreta, 203)
- c. Erreparatu zazute ondo / jarriko dedan puntuan, [...] biziorikan txarrena dago / seigarren mandamentuan (*Uzt Noiz* 15)
- d. Obe zenduen zere etxera / erreparatu bazendu (*Tx B I* 260)

Erreparatu aditzak, beraz, postposizio alternantziak alde batera utzirik, adieraren arabeko alternantzia erakusten duela dirudi, eta itxuraz, adierei kasu bana dagokie —lehen adierari, absolutiboa, eta bigarrenari, gehienetan datiboa, *begiratu* aditzean bezalaxe—. Bestalde, adiera bat Iparraldean eta beste Hegoaldean nagusitzen direnez, ez dugu jakiterik absolutibo eta datibo kasuen hautaketa hizkeren araberkoa ere ez ote den. Dena den, gaur egun nagusi den bigarren adieran, absolutiboaren adibideak ere aurki daitezke datiboarekin alternantzian¹⁵⁶ —beti ere datiboa nagusituz—:

- (239) a. Lehenengo zabaldu nuenean, hitzok erreparatu nituen (*Fantasiatzko ipuinak*, G. de Maupassant / J. Zabaleta, 371)
- b. Hondarritik erreparatu dute Larun mendiak jantzi ohi duen laino-gerrikoa (*Naturaren mintzoa*, P. Zabala, 334)
- c. Eta balea bat erreparatuko duzue (*Lagun izoztua*, J. Sarrionaindia, 379)

Amaitzeko, *begiratu* aditzarekin batera jaso berri ditugun mendeko perpaus jokatuena ondoko datibo komunztadura agertzen zaigu baita *erreparatu* aditzarekin ere. Hala (c,d,e) perpausetan, (a,b) adibideetan ez bezala:

- (240) a. Emen erreparatu nai det askoz ere gutxiago dala Jainkoak eskatzen didana (*Cb Eg II* 120)
- b. Nik nahi baino luzeago iraun du kanpaien deiak nire gelatik sartzen (atzo ez nuen erreparatu moja-komentu bat dagoela hotel ondoko Santa Maria in Nazareth elizaren atzean) (*Italia, bizitza bizpide*, A. Lertxundi, 70)
- c. —Zer dan erreparau dautsozue gero? —Nok igarri zer dan?... Gauz ona ez behintzat (*Kk Ab II* 121)
- d. Eztud dudarik erreparatu diola itz batez mintzatan grela bi gisatako elen (*Mdg* 132)
- e. Erreparatu diot saltzaileak emazteari “umea” esaten ziola eta honek arineketa joan behar zuela gauza bakoitzaren bila (*Zoririk ez*, I. Kertész / U. Urrutikoetxea, 23)

¹⁵⁶ Azterketa zehatza egin beharko litzateke hauek adibide monitorizatuak diren jakiteko, hau da, gramatikaren inguruko uste kontziente batek sortuak.

Segi dezagun, bada, aurrera *esetsi* aditzarekin, gorago adieren araberako alternantzia erakusteko erabili dugun berarekin. Irakurleak gogoratuko duenez, *esetsi*¹⁵⁷ aditzerako bi adiera jasotzen ditu Sarasolak (2007: 350), “eraso” eta “ihes doanari, atzemateko edo harrapatzeko, jarraitu, jazarri.” Bi adieretan, *esetsi* bietara ageri da, datiboaz zein absolutiboaz, honez gero ezaguna zai-gun alternantziatz. “Eraso” adierakoak dira (a,b) adibideak, absolutibo eta datiboduna, hurrenez hurren, eta (c,d), berriz, bigarren adierakoak —OEHTik (VII: 288) jaso ditugu lehen hirurak—:

- (241) a. Banaka batzuek guttietsi eta are esetsi izan dute Etxepareren bertsolana (MEIG V 31)
- b. Tentazio zantarrak esesten deuskubenia (Mg CO 291)
- c. Berri onekin artu zuten Jesus esesi edo persegitzeko gogo gehiago (Lard 392)
- e. Txakur batek esetsi zion (Sarasola 2007: 350)

OEHK, bestalde, “errieta egin”¹⁵⁸ adiera ere jasotzen du, eta honetan, adibide datibodunik baino ez dago:

- (242) a. Edatarea datozen gizonak esesten deuste neuk erruba baneuka legez (Mg PAb 72)
- b. Bein batian esetsi eutsan senarrari, inos baino errazoe gitxiagogaz (fB Ic III 374)

Adieratik adierara, beraz, itxuraz alternantzia bai, alternantziarik ez dugula dirudi, eta horrek adieren araberako alternantzia dagoela esatera garamatza.

Gaur egun oso gutxi erabilitako aditza da *esetsi* —EPGen oso agerpen gutxi dauka—. Hegoaldeko idazleengan baino ez da ageri —historikoki dagokion hizkera eremua zein den kontuan hartuz, espero izatekoa dena—, eta nagusiki Sarasolak jasotako bi adieretan. Agerpen gutxi horietatik batzuetan datiboa erabiltzen da, hala nola, (a,b) adibideetan, eta absolutiboa, besteetan (c):

- (243) a. Nola esetsi didaten, nola eraso didaten, zein estualdi latzak igaro ditudan! (*Arima bilak*, N. Gogol / J. Morales, 61)
- b. Aiherriz biziz esetsi nion; Komrover juduak, zokoan bere ohean eserita, ez zidan ja ezer ardura (*Hiltzaile baten aitormena*, J. Roth / M. Múgica, 80)

¹⁵⁷ *Esetsi* (V, G, ap. A), *esesi* (H). “Tr. Documentado en autores vizcaínos y quipuzcoanos (menos frecuente en éstos). Se emplea sobre todo en el s. XIX, y su uso disminuye algo en el XX.” (OEHT VII: 288).

¹⁵⁸ Gurea da itzulpena. “Recriminar, reñir.” jasotzen du OEHK.

- c. Izan ere, gizon horrek mamuz esetsi zuen Kid bere bizi guztian, eta hartxek ditu berdin esesten eta defendatzen pirataren altxorrak, hura hil zenez geroztik (*Bizi alegiazkoak*, M. Schwob / J. Garzia, 140)

Ikusten denez, konplexua da alternantziaren xehetasunak jasotzea bilakaera diakronikoan, ustez adieraren araberakoa denak alternantzia osoaren zantzuak hartu ditzakeelako gaur egun. Ikerketa sakonago batek adiera bakoi-tzean dagoen aldakortasuna dialektala den ala konfigurazio biak hizkera be-rean batera aurki daitezkeen argitu beharko luke, bai eta gaur egungo hizkera jasoagoetan ‘beste’ hizkera batzuetatik ateratako konfigurazioak diren ala ja-torritzkoak. Esan bezala, konplexua da gaia.

Sorta honetako hurrengo aditza *jazarri* dugu. *Jazarri*¹⁵⁹ nagusiki Iparral-deko tradizioan erabili izan da —Zuberoan izan ezik—, eta “jo; zauritu”¹⁶⁰ adieran, osagarria datiboaz markatzen da kasu guztietan, aditza, salbuespe-nak salbuespen, iragankor datibodun modura itxuratuz,¹⁶¹ ondokoen (a-c) an-tzera:¹⁶²

- (244) a. Uholde abiaturik, ibaiak jazarri dio etxe hari eta ezin higitu duke (He Lc 6, 48)
- b. [Balaamek] Dio yazartzen bere asto gaizoari (He *Phil* 324)
- c. Hemen jazar diezadazu, zathika nazazu, erre nazazu (DH 168)

*Jazarri*ren “oldartu, eraso” adieran,¹⁶³ berriro ere datiboa da nagusi (a,b):

¹⁵⁹ *Jazarri*. “Propio de la tradición septentrional no suletina, desde principios del s. XVII. Lo emplean algunos autores meridionales a partir de mediados del s. XIX. En los testimonios más antiguos se documenta el empleo del aux. trans. tripersonal, aunque a partir del segundo tercio del s. XIX, el aux. intransitivo pasa a ser el más utilizado. También hay algunos ejemplos del aux. transitivo bipersonal en el único ej. de Chourio, y más tarde en Lardizabal, Iraizoz y Mirande (en los dos últimos junto al aux. intrans.).” (OEH X:197).

¹⁶⁰ *Jazarri* “Pegar, golpear, asestar; herir.” (OEH X:197).

¹⁶¹ “La contrucción más empleada es la tripersonal, excepto Chourio, que emplea aux. trans. bipersonal, y Laphitz e Iratzeder, que utilizan el aux. intrans.” (OEH X:197).

¹⁶² Chourio omen da joera horretan salbuespen ia bakarra —ikus baita aurreko oin-oharra—, antza adibide bakararekin. Salbuespena da, hain zuzen, aditza iragankor soil modura atontzen delako, ez iragankor datibodun modura. Horrek pentsaraz liezaguke adibide horretan osagarria absolutiboaz markatzen dela, baina ez da hala. Hauxe da adibidea: *Jazar zazu ene bizkarraren gainean* (Ch III 50, 6), eta latinezko «percutere dorsum meum» esaldiaren itzulpena da.

¹⁶³ *Jazarri* (AN, BN-ciz-*arb*), *jazartu* (BN-*arb*) “Documentado en la tradición septentrional no suletina desde la segunda mitad del s. XVIII; su uso se extiende tbn. a algunos autores meridionales a partir de la segunda mitad del s. XIX (Lardizabal, Arana, D. Aguirre, Iraizoz, Orixe y Zaitegui). Aunque los autores más antiguos utilizan el aux. transitivo tripersonal (Larreguy, HeH, Monho, Duhalde, un ej. de *MarII* (junto con otro de aux. intrans.), Duvoisin, Goyhetche y Joannateguy), a partir del s. XIX, es el aux. intransitivo el más empleado. Hay aux. trans. bi-

- (245) a. Etsai bati bezala jazarri darotazu; eta etsaia izan banintz, gogorkiagi ezin jazarriko zinarotan (Dv *Led* 95)
- b. Frantses gazteak ere izatu zituen beraz tentazioneak, eta jazarri zioten gehienei aski errexki (Jnn *SBI* 164)

Baina bigarren honetan, lehen adieran ez bezala, badira absolutibodun osagarriak gordetzen dituzten adibideak, juntatutako bi aditzek laguntzaile bera hartzen badute behintzat, hala nola, ondoko hauek (a,b):

- (246) a. Saulo, Saulo, zertarako jazartzen edo persegitzen nazu? (Lard 523)
- b. Onetsi zuen gaitzesleak, otoitz egin yazartzen ta beldurtzen zaituztenen alde (Ir *YKBiz* 125)

Azkenik, ugariak dira inakusatibo datibodun moduko *jazarri* aditzak erakusten dituen adibideak:

- (247) a. Lehoin, puma eta tigreak, orroaz, [...] bata bertzeari hola jazartzen dira (Barb *Sup* 182)
- b. Anai, ustegabean, tiroka zaio jazarri (Iratz 26)

Badirudi, beraz, *jazarrik*, historikoki bederen, adieren araberako alternantzia erakusten duela. Lehen adieran ez dago alternantziaren zantzurik eta datiboaren erabilera da bakarra; bigarren adieran, aldiz, datibo eta absolutibo alternantzia agertzen da. Gaur egungo Iparraldeko testuetara begira, nagusiki inakusatibo datibodun modura itxuratzen da *jazarri*, eta oso bakanak dira, konfigurazio iragankorreko absolutibodun adibideak (a,b):

- (248) a. Hauek bortizki jazartzen dituzten haurren izpirituak eta ere jende helduenak (*Herria*, 2005-12-22, 4)
- b. Holako zerbaiten bila nabil, ote, hemen Fededun batzuen argumentu arrunt eta higuatuek jazartzen naute (*Santiago oinez*, P. Anziart, 152)

*Laga*¹⁶⁴ aditzak ere aurrekoen jokabide bertsua duela dirudi,¹⁶⁵ hau da, osagarria absolutiboaz (a,b) nahiz datiboaz (c,d,e) marka dezake, eta hau

personal en Lardizabal y en dos ej. de Iraizoz y uno de Mirande (en estos dos últimos junto con el más frec. aux. intrans.)” (OEH X:197).

¹⁶⁴ *Laga* (V-m-gip, G-azp), *laja* (G-bet), *lagatu*, *lajatu* (V-oroaz, G, AN). “Documentado en autores guipuzcoanos desde mediados del s. XVIII; no se encuentra en autores vizcaínos hasta el s. XX.” (OEH XI: 179).

¹⁶⁵ Kontuan izan, *lagak* berezkoa duela baita konfigurazio iragankor datiboduna, eta hortaz, osagarri birekin lagundurik ager daitekeela: *Zoruan laga dit azpila, piper hautsetan egositako patata okaztagarri batzuekin* (Agirre zaharraren kartzelaldi berriak, K. Izagirre, 53). Ez gara, jakina, konfigurazio honetaz ari, osagarri bakarreko konfigurazioaz baino.

horren araberako aditz laguntzaile iragankor soil (a,b) ala datiboduna (c)¹⁶⁶ erakusten ditu. Ez, nolana ere, adiera guztietan, ondoren ikusiko dugunez (OEH XI: 179-80):

- (249) a. Lajatuko ditugu erbesteko hitz horiek, nahi badegu, gure euskerarenak piskabana usatuaz jakiñak egingo diradenean (Lar, carta a Mb 279)
- b. Berriz esaten baidak / Indalexio “Moko”, / ezurak aurtsi arte / ez aut nik lagako (Bil 170)
- c. [...] Laga izan zioten lanbideari (Izt C 70)
- d. Gerrari laga eta pakiari heldu / inozente gaudenak / ez gaitezen galdu (Xe 402)
- e. Nai al zenduke [damatxo orrek] neri lagata / zeurekin esopatzia? (Gaztelu in Tx B 121)

Laga aditzak, gainerakoan, aditz izen/nominalizazio datibodunak erakusten ditu “dejar, cesar de hacer algo” adieraz (a). Bada, OEHn (XI:180), absoluti-boa erakusten duen adibide bat bakarra —datiboa da orokortzen dena—:

- (250) a. Goierritan sagardoak egiteari lagatu zioten denporan (Izt C 143)
- b. Frantziara (...) [...] sarri joan-etorriak egin arren, ez du behinere laga bere lurrean bizitzea eta lan egitea (MEIG IX 131)

Eta alternantzia berean ageri da baita “dejar algo o a alguien de cierta manera” zentzuan ere. Ikusi bestela —absolutibodunak (a,b) vs. datibodunak (c,d), (OEH XI: 180)—:

- (251) a. Nora jun zara [...] ni emen lagarik min-garrasika? (Onaind in *Gazt MusIx* 203)
- b. Bakarrik laga bearko zaitut (NEtx *LBB* 112)
- c. Guri bakian laga-ta (Enb 37)
- d. Arantza orren miñak etzidan pakean lagatzen (NEtx *LBB* 58)

Nolana ere den, “dejar, poner, colocar” adieraz, absolutibodun osagarriak baino ez dira aurkitzen (OEH XI: 181):

- (252) a. Katillua mai-ganean laga (A *BeinB* 46)
- b. Baña galtzerdiyak non laja ditut nik? (Iraola 86)

¹⁶⁶ Azken bietan, aditz laguntzailerik ez badugu ere: (d) adibidean ezkutuan dago, eta (e), adibidean, berriz, aditza forma denboragabea ageri da.

Honek garamatza berriro ere aditz honen alternantziak adierarekin zerikusia duela pentsatzera. Kontuan izan (251b,d) adibideak, komunztadura absolutiboduna eta datiboduna, hurrenez hurren, egile berarenak eta lan berekoak direla.

Ukitu aditza¹⁶⁷ ere adieren araberako alternantzia erakusten duten aditzetako bat dela dirudi, eta azkena dugu sorta honetan. Bere adiera nagusia, alegia, “gorputzaren zati batez (batez ere hatzen puntez) edo gauzaki baten bidez, zerbaiten gainaldea iritsi” (Sarasola 2007: 972), absolutiboaz (a-c) eta datiboaz (c,d), bietara markatzen da osagarria, batzuetan idazle berarengan¹⁶⁸:

- (253) a. Errekako ura egalakin ukutu (Altuna 10)
- b. Multzo teoria ukitu baizik ez duenak ere... (MIH 197)
- c. Ukutu eskuaz sua (Añ *EL*¹ 51) vs. Ukutu egiozu eskuaz suari (Añ *EL*² 58)
- d. Buruaz zeruari / zeuk arren ukitu (AB *AmaE* 180)

Bestalde, “hunkitu” adieraz absolutiboa da, oro har, erabiltzen den kasua (a,b):

- (254) a. Askotan ethortzekoak diren gauzen orhoitzapenak gauzek berek bezain biziki ukitzen gaituzte (Dh 181)
- b. Edozein sinfonik aña ukitzen nau ark (Txill *Let* 47)

Nahiz eta salbuespen bat edo beste baden:

- (255) Erbesteko semearen oroimenak ikutzen etzionean (Ag *G* 67)

Hortaz, bigarren honetan, alternantziaren zantzuak izan baditugu, baina lehen adieran genuen alternantzia beren-beregia izan gabe, hemen absolutiboa nabarmen agertzen da-eta.

Aldiz, “referirse, concernir, afectar” (OEH XV: 686) adieraz, aditzak inakusatibo datibodun itxura baino ez duela, datiboaz markatzen da osagarria —ez da, hortaz, ez absolutibo markapenik, eta ezta ondorioz aditz iragankor soil moduko agerpenik—:

¹⁶⁷ *Ukitu*. “Tr. Documentado en la tradición meridional y (hasta el s. xx, en que apenas se encuentra) tbn. en la septentrional sobre todo labortana.” (OEH XV: 685)

¹⁶⁸ “Con el objeto en dat. lo emplean los meridionales Zuzeta, Moguel, V. Moguel (12), Astarloa (II 139), Lardizabal, Uriarte (Gen 27, 22), Iturzaeta (*Azald* 12), Echeita, Barandiaran (*ELG* 86), N. Etxaniz y Uztapide (*Sas* 335), y alternando con absoluto, Arana (*SIgn* 99), Arrese Beitia, Arrue (*May* 72), D. Agirre, Zaitegi (*Sof* 96), Anabitarte, Gandiaga (Elorri 225) y Erkiaga (*BatB* 45).” (OEH XV: 685).

- (256) a. Eztute axola egiazko bakeari ukhitzten zaizkon gauzez (SP *Imit* III 25, 1)
- b. Maite dudanari ukitzen zaizkonak sentitzen ditut nerorriri ukitzen balitzauskiz bezala (Dh 246)

Azkenik, “gai bati buruz aritu, sakondu gabe batez ere” adieran (Sarasola 2007: 972), absolutiboaz bakarrik markatzen da osagarria, ez datiboaz, eta iragankor soil itxura erakusten du aditzak:

- (257) a. Axular gure erroter famatuak ederki ukitzen du pontu hau (ES 93)
- b. Zenbat gai ezin uki ditzake Egan-ek (MIH 137)

Hortaz, aditz honi dagokionez ere, adieren araberako alternantziak hitz egin daitekeela dirudi. Dena den, ñabardurak gaineratu behar zaizkio diogun honi. Izan ere, aipatu dugun lehen adieran, esaterako, EPG arakatuz gero, ez dago ez Iparraldeko liburuetan ez eta *Herria* aldizkarian ere, konfigurazio iragankor datiboduneko adibiderik. Eta oso bakanak dira *ukitu* aditzaren agerpenak eurak, baita osagarria absolutiboaz markaturik ere:

- (258) a. Eta hara igan direla eta Noeren ontzia ukitu dutela erraten dutenek gezurra diote (*Septentrio*, A. Arkotxa, 67)
- b. Neke da harekin ibiltzea, baina hala ere badu ukitzen nauen alde bat (*Zeruetako erresuma*, I. Borda, 227)

Gogoratuko du irakurleak, jakina, *ukitu* honen ordezkio *hunkitu* dagoela Iparraldean, hasieran aipatu ditugun bi adieretan, eta bietan, absolutibodun osagarriak erabiltzen direla, hala nola, Bidegainen ondokoetan:

- (259) a. Doi bat lasaitu ondoan eta arrebarekin beribilera buruz abiatu zirelarik, gizon batek Joanes sorbaldan hunkitu zuen (*Ambroxio*, E. Bidegain, 210)
- b. Mundua zein ttipia den Kattalin Agustinen istorioak arras hunkitu zuen, aitatxik kondatu ziolarik (*ibid.*, E. Bidegain, 212)

Ñabardurak alde batera, *ukitu* aditza ere adieren araberako alternantziadunen artean sailka daitekeelakoan gaude.

4.2.4. Begiratu eta abarren kasuaz ohar bat

Sorta honetako aditzei begiratzen diegunean —gogoan izan *begiratu*, *erreparatu*, *esetsi*, *jazarri* eta *ukitu* aditzez ari garela, eta hauetatik nolabait bereizi beharreko baita *laga* aditzaz ere—, bada kontuan hartu beharreko zer-

bait, gorago ere labur aipatu duguna: aditz hauek guztiek osagarri bat bakarra dute eta ez dirudi datiboa lehenesten den kasuetan, ezkutuko beste osagarri bat daukagunik —*abisatu*, *entzun* edota *eskertu* hizkeren arabera alternantziadun aditzen kasuan aipatu dugun bezala—.

Kontuan hartu behar du irakurleak ez dugula korrelaziorik ezarri nahi alternantzia mota jakin baten eta itxuraz alternantzia horretako konfigurazio datibodunean aditzak duen argumentu egituraren artean. Erraz uler dadin: ez dugu esan nahi hizkeren arabera alternantziadun aditzetan, osagarri implizitu bat dugunik beti eta salbuespenik gabe, eta adieren arabera, berriz, ez. Gure ustez, sorta honetan gailentzea bereziki osagarri implizitua ez duten aditzak, besterik gabe zorizkoa izan daiteke. Kontuan izan, *deitu* aditzak, adibidez, hizkeren arabera alternantzia badu ere, ez dela bereziki datibo osagarriaz gain, beste gai osagarri bat ezkututzen dutela pentsarazten diguten kasuetako bat. Halaber, ondoren ikusiko dugunez, alternantzia osoa edo beren-beregia azaltzen duten aditzetatik batzuek badira ezkutuko osagarria dutela diruditenak —*barkatu*, *erregutu* edo *obeditu*, adibidez— eta badira osagarri bakar bat eta agerikoa dutenak, hala nola, *iguriki*, *ixaron* edota *oratu*.

Jakina, osagarri implizitua duten kasuetan, datibo osagarriak helburua adierazten duela nahikoa erraz esan badaiteke ere, goian dagoeneko aldarrikatu dugun moduan, zalantza handiagoak sortzen zaizkigu osagarriak ezkututzen ez duten aditz horien —*begiratu*, esaterako— datibo osagarriak helburua edo, besterik gabe, gaia ez ote duen adierazten erabakitzerakoan. Gaia izatekotan, ez da gai hutsa. Konpara itzazue, adibidez, *ikus* eta *begiratu*. *Ikusiren* osagarria gaia da, gai hutsa; osagarri horrekin konparatuz gero, ez dirudi *begiraturen* osagarria gaia denik, ez gai osoa, behintzat, helburura lerratzen den gaia baino. Badakigu tarteko theta-rolaz hitz egin ezin daitekeenik, eta ez dugu horretarako asmorik, baina euskaraz ez ezik, gaztelaniaz edota ingelesez, bi hizkuntza besterik ez aipatzearen, nabarmentzekoa da *a* edota *at* preposizioak erabiltzen direla *begiraturen* ordezkotako *mirar (a)*, *to look at* predikatuetan, eta preposizio horien arrastorik ez dagoela *ver* edota *to see* bezalakoetan. Hau da, hizkuntza bi hauetan zein euskaraz, markatuagoa dirudi osagarriak *begiraturen* kasuan, *ikusirenean* baino.¹⁶⁹ Eta syntaxira bidean, inoiz erabaki beharko da, ea theta-rolak alde batera, osagarri zuzen ala zehar osagarriak diren datiboarekin markatzen ditugun horiek. Ziur aski, Fernández eta Rezacen (2009) ildotik erabaki ahal izango da hori. Momentuz, hiztegian lanean gabiltzala baliatuz, ez dugu hemen, osagarri hauen izaera sintaktikoaren inguruko hausnarketarik egingo.

Hortaz, datibo osagarrien artean, bi eredu dira nagusi: bata helburutzat har daitekeena eta, beharbada, gai osagarria ezkututzen duena —izan gogoan, datibo osagarriak gizaki edota bizidun izan ohi direla halakoetan—; eta bes-

¹⁶⁹ Osagarriaren theta-rolaz gain, subjektuarena ere aldatzen da: *begiratu/ikusi*, *oir/escuchar* pareetako lehen predikatuaren subjektuak kontrol handiagoa dauka ekintzaren gainean, baita ekintza bera hasteko kontrola ere; ‘egile’ tipikoagoa da, beraz.

tea, helburua edo gaia zer ote den erabaki ezinda, ezkutuko osagarriaren azterbidea eragozten duena. Bi eredu hauek aurkituko ditu irakurleak baita ondoren arakatuko ditugun alternantzia osoko aditzetan ere.

Halaber, adiera batean balizko alternantzia bat aurkitzeak ez du nahitaez esan nahi adiera horri dagokionez, hizkera banaketa ere ez daukagunik. Gogoratu ikuspegi diatopikoa erabiltzen dugula lehen hurbilketa honetan, konfigurazio ezberdinak biltzerakoan: behin behar den arretaz aztertuz gero balizko alternantzia hori ‘osoa’ izan liteke baldin eta hizkera sistema beraren barruan aurki balitezke lehian dauden bi konfigurazioak.

4.2.5. *Alternantzia osoak*

Badirudi konfigurazio inergatibo datibodunaz gain, predikatu batzuek nahiko argiro erakusten dutela ohiko absolutibo/datibo alternantzia. Alternantzia osoa erakusten duten ondoko aditzak: *barkatu*, *bultzatu*, *erregutu*, *iguriki*, *itxaron*, *kontseilat*, *manatu*, *obeditu*, *oratu* eta *utzi*.

Barkatu sorta honetan alfabetikoki lehenik datorren aditza izan arren, ez da agian, tradizioari begira, behintzat, alternantzia osoa ondoen islatzen duena. Lehenik eta behin, utz ditzagun alde batera, zer barkatu edota nori zer barkatu adierazten duten adibideak, hau da, *irakurlea*, *gai^zki esanak barkatu* (Zab Gabon 110) edota *barka egiguzu gure zorrak edo pekatuak* (Gco I 431) bezalakoak. Nori (a,b) edota, harrigarria bada ere, zeri (c,d) barkatu diogunean, orduan, tradizioak osagarri hori datiboaz markatzen du eta *barkatu* aditza konfigurazio inergatibo datibodunaz azaltzen da, ondoko adibideetan bezala:

- (260) a. Nola ez barkha gure etsaiei, yuie ikharagarriak hanbat barkhaten darokunean? (Lg I 299)
- b. Bai, eta ez die eriotzak barkatuko, ez Erregeai, ez oen mendekoai, ez Aita Santuak (AA III 568)
- c. Ez dio onen minga^ñak barkatu lagun urkoaren onrari (AA III 458)
- d. Puttikok ez dio barkhatzen sokari, eta berea yauzarazten du untziraino (Hb *Egia* 133)

Tradizioan absolutiboaren aztarnarik ez aurkitzeak, egia esan, zer pentsatua ematen digu, baina ez dugu uste, horregatik, nori barkatu adierazten dugunean, osagarria absolutiboaz ere markatzen ez denik.¹⁷⁰ Tradizioan igual ez,¹⁷¹

¹⁷⁰ Etxeparek (2003) ere jasotzen du *barkatu* aditza alternantziadunen artean.

¹⁷¹ OEhk (IV: 41-44) dakartzan adibide asko eta askotatik ez gara izan halako bat bera ere aurkitzeko gauza. Horrek ez du, jakina, esan nahi bat bera ere ez dagoenik. Sarasolak (2007: 170) “pertsone bati dagokionean, dio” dakar, baina *etsaiak barkatzea* jasotzen du, *ez etsaiei barkatzea*.

esan dugun bezala, baina besterik da gaur egungo testuetan adibidez aurkitzen diren aleak, eta baita, akaso, ahoz jaso litekeena:¹⁷²

(261) a. Nik ere barkatzen zaitut (*Skyroom*, R. Etxeberri, 306)

b. Barkatuko nauzu (*Parisen sabela*, E. Zola / K. Zabala, 20)

Horregatik, aditz honek erakusten duen alternantziak muga estuak izan arren, alternantzia osoa dutenen artean aipatu nahi izan dugu. Besterik da gero jakitea zer dela eta dugun hemen alternantziarik. Ez da hizkeren araberkoa ezta adieren araberkoa ere, hortaz, beste zerbaitek ematen digu berez datibo kasuaz markaturik behar lukeena absolutiboaz markatzeko aukera —edo, nahiago bada, alderantziz—. Eta lehen esan dugun bezala, hori bera esan daiteke neurri batean baita alternantzia hizkerei edota adierei zor zaienean ere, zeren azken batean, alternantzia hizkerei edo adierei egozteak ez baitu argitzen txandakatzearen muineko arrazoia zein den, hizkera batzuetan zilegi izateko eta besteetan ez, edo adiera batzuetan bai eta besteetan ez.

Paradoxikoki, *barkatu* aditzak berak erakuts ditzake absolutibo eta datibo alternantzia, oro har, azaltzeko erabil daitezkeen eta dagoeneko erabili ditugun gako nagusiak. Ostean, kontuan hartu behar du irakurleak, alternantzia osoen zergatia zein den azalduz gero, gainerako alternantzien muineko zergatiak ere azaldu ahal izango ditugula —hizkerak edota adierak alde batera—. Horregatik, ondoko lerroetan, alternantzien arrazoi bila gabiltzala, ez ditugu alternantzia osoko aditzak bakarrik aipatuko, ez bada alternantzia nola edo hala erakusten duten guztiak edo gehienak. Goian aipatu dugu lehenengoz, gure ustez, alternantziadunetan datibo argumentua azaltzearen arrazoi nagusia dena. Gatozen berriro hipotesi horretara.

Barkatu bezalako aditzetan, datibo osagarria ez da gai argumentua, helburu argumentua baino edo, nahiago bada, ez da osagarri zuzen prototipikoa, zehar osagarri prototipikora lerratzen den argumentua baino. Itxuraz, helburu argumentu hori agertzea, neurri handi batean, sorta honetako aditzen izaerari zor zaio. Esate baterako, *barkatu* aditzak berak badu, goian esan dugun bezala, konfigurazio iragankor datibodunean agertzea, nori zer barkatu adieraziz, alegia, helburu eta gaia. Inergatibo datibodun gisara atontzen denean, gaia implizituki agertzen da, eta datiboaz markatzen dena oraindik ere, helburua dela uste dugu. Implizituki hitza nabarmentzen dugu, ez dugu-eta esan nahi osagarria isilik dagoenik —irakurleak honez gero ondo daki euskaraz argumentuak isilik egon daitezkeela, hau da, ez dutela zertan agerian egon behar—. Hemen gai implizitua edo ezkutukoa diogunean, esan nahi duguna da aditzaren esanahiak gai bat dakarrela bere barruan. Iruzkina alde batera,

¹⁷² Ez dakigu halako formak ez ote diren *ultrakorrektzioaz* sortu, datibodunak okerretara sortuak direla pentsatuz. Sortzeko arrazoiak zein diren alde batera utzita, alternantziadun aditzen artean jasotzea erabaki dugu.

helburu horrek dituen ezaugarrietatik bat gizaki edota biziduna izatea da, goian aurreratu dugun bezala, eta gure datibo osagarri hauek gizakiak izan ohi dira. Goiko adibideetan (260), esaterako, *etsaiei* (a) edota *Erregeai*, *oen mendekoai* eta *Aita Santu*ai (b), izen arruntak izanik ere, guztiak dira bizidun eta gizaki, eta guztiak nolabaiteko helburu, jakina.

Jo dezagun, bada, zehar osagarrien antzekoak direla datibo argumentu hauek. Goian esan dugun bezala, itxuraz, zehar osagarriei egozten zaien kasua datiboa bada, orduan ez dirudi horren harrigarria denik helburu argumentu horiei ere datiboa ezartzea. Kontuan hartu, gainera, datibo hori ez zaiela gizakiak diren osagarriei bakarrik egozten, aipatu berri ditugun adibideek pentsaraz dezaketenen kontra. *Onrari* (c) edota *sokari* (d) begiratzea baino ez dago horretaz konturatzeko. Hau da, bizidun izatea ez da derrigorezkoa, datiboaz markaturik agertzeko. Helburua izatea, hor dago koska. Hortaz, halako datibodun osagarri bizigabeak ere badaude, helburu, eta ez gai, diren heinean. Nolanahi ere, *barkatu* aditzari dagokionez, bederen, halakoek nahikoa bazterrekoak dirudite —oso bakanak OEHK dakartzan adibideen artean, urrutira joan gabe—, ziur aski zehar osagarri prototipikoak gizakiak izateagatik, hain zuzen, eta ez horrenbeste bizigabeak.

Hauxe da, bada, gure ustez, alternantziadun aditz batzuen artean —vs. *begiratu* eta abar— datiboa agertzeko arrazoi nagusietako bat: osagarri hauek zehar osagarrien modukoak direlako, *helburu* argumentuak alegia, eta hortaz, kanonikoki datiboa dagokielako, ez absolutiboa.

Banan-banan ikus ditzake irakurleak dagoeneko aipatu eta sailkatu ditugun aditz hauetatik batzuk, datibo argumentu hauek helburuak direlako hipotesia berretsi edota baztertzeko, zeharbidez honi buruzko aipamenak egin ditugu, gainera. Egia da aditz guztietan eta adiera guztietan ez dela hala. Edozein modutan ere, esango genuke asko direla hipotesia berretsi eta finkatzen dutenak. Goian aipatu ditugu lehenengoz. Aipa ditzagun berriro orrialdeetan atzera egin behar ez izateko. Hauexek dira: *abisatu*, *barkatu*, *entzun*, *erregutu*, *eskertu*, *kontseilatu*, *manatu*, *obeditu*, eta adieren arabera *laga*, *lagundu* eta *utzi*.¹⁷³ Hauek ziur aski talde beregaina osatzen dute datibo osagarridun guztien artean. Besterik da ezkutuko gai osagarririk onesten ez dituztenak, eta goian jada eztabaidatu dugun moduan, benetan helburu osagarria ote duten zalantza sortzen digutenak. Gogora ekarriko dizkiogu irakurleari beste behin: *begiratu*, *bultzatu*, *erreparatu*, *esetsi*, *iguriki*, *itxaron*, *jarraiki*, *jazarri*, *oratu*, *segitu* eta *ukitu*. Euretatik batzuk adieren araberako alternantziadunen artean deskribatu ditugu. Alternantzia osoak dira gainerako guztiak.

Ikus ditzagun, bada, alternantzia osoa duten aditzen artean, osagarria helburua dela argiro erakusten dutenak. Gogoratu lehenago bereziki hizkeren araberako alternantziak aztertzerakoan aipatu ditugun zenbaitek ere bete-be-

¹⁷³ Helburu horietako asko eta asko gizaki edota bizidunak izaten dira, goian aurreratu dugun bezala. Horrela adibidez, *abisatu*, *barkatu*, *deitu*, *entzun*, *erregutu*, *eskertu*, *kontseilatu*, *lagundu*, *manatu*, *obeditu* aditzetan, eta adieren arabera, baita *laga*, *lagundu*, *utzi* aditzetan ere.

tean azaltzen dutela osagarria helburua delako hipotesia. Horiek berrikus- teko, gora besterik ez du egin behar irakurleak, dagoeneko beste ikuspuntu batetik bada ere, deskribaturik baitaude.

Alternantzia osoa erakusten duten aditzen artean, datibo osagarria helbu- rua delako hipotesia argiro islatzen duen aditza da *erregutu*.¹⁷⁴ *Barkatu* aditza- rekin bezalatsu, gaia impliziturik dagoela pentsa daiteke, konfigurazio inerga- tibo datibodunaz ageri denean, eta halakoetan, helburua datiboaz markatzen da. Aditz honekin, helburu osagarri hori, tradizioan, behintzat, *Jainkoa* izaten da —ez nahitaez, jakina—, eta gizatiar —metaforikoki besterik ez bada ere—, eta hortaz, biziduna izaten da. Dena den, helburu argumentu hori datiboaz (a) ez ezik, absolutiboaz (b) ere marka daiteke, alternantzia osoa erakutsiz:

- (262) a. Erregutu dagiezula nigaiti geure Jaun eta Jangoikoari (Cb *CatV* 88)
- b. Erregutu egizu gu bekatariok gaiti (Bet 5)

Erregutu aditza, bestalde, gaia agerian duen egituran ere aurki daiteke. On- doko adibideetan, esate batera, gai hori mendeko perpausa da:

- (263) a. Erregututen deusut jarraitu dagizula orain artian legez (Ur *Dial* 59)
- b. Jaungoikoa debeela herreguten / degiola eman [...] bitoria andia (Cantar de Breña) (*ConTAV* 5.1.1)

Konturatuko zen irakurlea (b) adibidean, *erregutu* aditzak ageriko gaia izanda ere —*degiola eman [...] bitoria andia*—, helburua absolutiboaz mar- katurik agertzen dela, eta ez, helburu-gai argumentu egitura izanik espero li- tekeen bezala, datiboaz. Horraino zabaltzen da alternantziaren eremua, lehe- nago ere beste aditz batzuen kasuan ikusi dugun bezala.

Kontseilatu aditzak ere alternantzia osoa erakusten du, eta alternantzia islatzen duen osagarria helburua dela esan daiteke zalantzarik gabe. Helburu hori absolutiboduna (a) nahiz datiboduna (b) izan daiteke:¹⁷⁵

- (264) a. Konseilla nazazu (Gç 37)
- b. Hala konseila niezeke debozioanean berri ta gauza hautan arrotz di- renei (Dh 10)

¹⁷⁴ *Erregutu* (V, G, AN, Ae). “Tr. Documentado desde finales del s. XVI en autores meridiona- les. [...] Por regla general, el complemento va en dativo. Encontramos complemento en abso- luto en el *Cantar de Breña*, Ubillos, Moguel (un sólo ej. en CC 208 frente al general dati- vo), Beovide y *Arrantz*: 145.” (OEH VII: 146).

¹⁷⁵ Alternantzia osoa izan arren, kasu bat bestea baino sarriago agertzen ote den esatea ez da erraza, baina batzuetan adibideak ikusita joera bat suma daitekeela dirudi. *Kontseilatu* aditza- ri dagokionez, esate batera, helburu argumentua nagusiki absolutiboaz markatzen dela dirudi. Litekeena da hala izatea Iparraldean, ikusi dugunez, absolutiboa izaten delako alternantziadun aditzekin batera orokortzen den kasua.

Kontseilatu aditzak mendeko perpaus bat duenean osagarri, alegia, gaia agerian duenean, orduan ere bietarako joera erakusten du helburu osagarriak: edo absolutiboduna da (a) edo datiboduna (b) —goian *erreguturrekin* ikusi dugun bezalaxe—:

- (265) a. Hala dagitela koseillatzeintu Iondone Paulok presuna zaharrak (Ax 187s (V 127))
b. Koseilatu zakoten eskapa zadila (Elsb *Fram* 88)

*Manatu*¹⁷⁶ aditza, berebat, alternantzia osoa garbiri erakusten duen aditza da, eta alternantziadun argumentua helburua dela azaltzen duena. Baina aditz honek itxuraz beharrezkoa du helburua ez ezik —nori manatu zaion alegia—, gaia bera ere —zer manatu den— agertzea egituran. Hau da, ez dirudi, gaia bera inplizituki dakarren adibiderik dagoenik, eta hortaz, *manatu* aditza ez da itxuratzen inergatibo datibodun modura, iragankor datibodun modura baino.¹⁷⁷ Ageriko gai hori, gainerakoan, mendeko perpaus subjunktiboduna izaten da, ondoko adibideetan ikus daitekeen bezala. Helburua datiboduna da (a,b) adibideetan, eta absolutiboduna azken bietan (c,d):

- (266) a. Manatu daut itzul nadin (Ox 61)
b. Manatu darotazu maita zaitzadala (Ch III 10, 1)
c. Haren exenpluari garreitzan manatu gaitu (Lç Ins F 6r)
d. Manatu zituen bere apostoluak [...] mundu-herri guzitik predika zezatela (ES 392)

Alternantzia osoa izan arren helburu argumentuaren markapenean, *manatu* ez bezalakoa da *obeditu*¹⁷⁸ aditza. Hemen ez dirudi gaia inondik inora ager daitekeenik —ez bada inplizituki, jakina—, hau da, *obeditu* inergatibo

¹⁷⁶ *Manatu* (AN, L, B, BN, Sal, S, R). [...] “General en textos septentrionales y alto-navarros desde Dechepare (incluido Mendiburu) [...] En cuanto al auxiliar trans. tripersonal o bipersonal, emplean ambas formas todos los autores antiguos (excepto Oihenart y Bordel que sólo emplean el bipersonal). El uso del aux. trans. bipersonal va disminuyendo progresivamente hasta casi desaparecer en el s. xx.” (OEH XII: 64).

¹⁷⁷ Hori ikusi dugunez, ez da sorta honetako aditzek nagusiki erakusten duten aukera. *Erregutu* edo *kontseilatu* aditz aztertu berriak baino ez ditu gogoratu behar irakurleak: inergatibo zein iragankor datibodunak izan daitezke, gairik gabe edo gaia dutela.

¹⁷⁸ *Obeditu* (V-arr, G-azp, AN-gip, BN-lab-ciz-arb, S). “*Tr.* Documentado en todas las épocas y dialectos, aunque es bastante menos frecuente en el s. xx. Al Sur se emplea gralmente. con complemento en dativo, aunque hay ejs. con caso absoluto en Micoleta, Elizalde y *CatBurg* (29). Al Norte domina la construcción con absoluto hasta el s. XVIII; a partir de esta época se hace más frecuente con complemento en dativo, si bien hay ejs. con absoluto hasta nuestros días; es bastante frecuente el empleo de ambas construcciones por un mismo autor, por ej., Leizarraga, Larreguy (I 247 y I 261), *CatLan* (40 y 38) o Baratiart (191 y 86).” (OEH XIII: 23).

datibodun modura baino ezin daiteke itxuratu. Helburu argumentua absolutiboduna (a,b) nahiz datiboduna (c,d) da, alternantzia osoa agerian utziz:

- (267) a. Nola duten [erleek] bere erregea, eta obeditzen duten (Ax 35 (V21))
- b. Obeditü behar dütügüla gü beno zaharragoak (Bp I 93)
- c. Non haren sensuek arrazoiñari obeditzen baitiote (Ch III 53,2)
- d. Bere maisuai guztian obeditzen zien (Cb Just 91)

Alternantzia osoa erakutsi arren, goiko *begiratu* eta abar bezala, ageriko osagarri bat bakarra duten eta, beraz, osagarri impliziturik ez duten aditzak dira ondoko hauek guztiak. Esanguratsuak diren kasuetan baino ez ditugu xehe-tasunak jasoko. Zenbait kasutan, alternantzia osoa erakusten duten adibideak dira nagusiki emango ditugunak, xehetasun gehiago behar izanez gero, irakurleak berak bilaketa egin behar duela.

*Bultzatu*¹⁷⁹ aditzak absolutibo eta datibo osagarrien artean, bata zein bestea hauta dezakeela dirudi (a,b) vs. (c,d).¹⁸⁰ Alternantzia osoa da, beraz, *bultzatu* aditzarena (OEH VI: 622):

- (268) a. Güziak bata berzia pultzatzen ari diradialarik, txotxak bezala beren kotxeran (Egiat 166)
- b. Bañan bere aotik / datorren bapora / kapaz da bultzatzeko / trena aldatz gora (*JanEd* I 70)
- c. Iturri askok ibai egiñik / baldin badeutse bultzetan [errotako arriei] (AB *AmaE* 71)
- d. Erdi erori zabiltza bañan / gora nai nizuke bultza (*Uzt Noiz* 63)
- e. Argiñ ona zala ta / zakurraren putza, / bera eroriko dek, / ez akiyo bultza (Tx *B* 20)

Dena den, harrigarria da konturatzea gaur egungo erabileran, EPGecko He-goaldeko liburuetan esate baterako, adibide bat bakarra dela datiboduna (a) —eta *Berrian* beste bat—. Gainerako guzti-guztiak absolutibodunak dira. Egia da, absolutibodun horiek (b) bezalakoak direla sarri askotan, alegia, *-tera* no-

¹⁷⁹ *Bultzatu* (G-azp, AN); *bultza* (G-azp); *pultzatu* (V-och). “Los primeros ejemplos y los únicos al Norte, son de Eguiateguy (que emplea *bul-* y *pul-*); al Sur empieza a documentarse a comienzos del s. XIX en autores guipuzcoanos; hay tbn. ejs. vizcaínos, si bien algo más tardíos.” (OEH VI: 622-23).

¹⁸⁰ Sarasolak (2007: 250) bi adiera jasotzen ditu aditz honetarako: bata “zerbait edo norbait, higitzera behartzen duen sakatze edo kolpe baten eraginpean jarri” eta bestea “norbaiti, zerbait egin dezan, indar egin.” (a-c eta e) adibideek lehen adierakoak dirudite eta bigarrenekoa (c) adibideak. Sarasolak jasotzen dituen adibide bakar bat ere ez da datiboduna ez adiera batean ez bestean.

minalizaziodun osagarria ere erakusten dutenak —edo besterik gabe adlatibodun beste osagarri bat—:

- (269) a. “Benga, Dodov, oso gauza interesgarriak esan dizkiguzu eta”, bultzatu nion nik, mainutsu (*Glosolaliak*, K. Linazasoro, 165)
- b. Izatez heldugabe, are heldugabeago adinez, frankismoaren presioak Euzkadi jakin batean eta Espainiak gerran azpiratuta-ko euskal aberrian sinestera bultzatu gintuen (*Lekuak*, B. Atxaga, 90)

Estandarraren interpretazio estu baten presiopean baztertu eta ia desagertutako formak dirudite datibodunek —testuetara begiraturaz gero, jakina—. Emaitzak ziur aski bestelakoak izango da ahozko erabilera aztertuz gero.

Iguriki aditzak ere “zain egon” adieraz, bietara erakusten du osagarria bai datiboaz (a,b) bai absolutiboaz (c,d) (OEH VI: 203).¹⁸¹

- (270) a. Neure dolamenak erran artean iguriki diazadazu (Harb 253)
- b. Iguriki nion ene maitaleari (Arti MaldanB 205)
- c. Azken mementoa iduriki gabe (CatJauf 128)
- d. Zezenak geldu igurikitzen du oldarra (Or *Mi* 49)

Ez dakigu, baina, alternantzia osoak gaur arte iraun ote duen. EPG arakaturik, ez dago, adibidez, erakusgarri datibodun bat bakarra ez liburuetan ez *Herrian*. Dena den, kontuan hartu beharra dago oso oso gutxi direla, oro har, *igurikiren* agerpenak EPGen —liburuetan 3 baino ez, eta *Herrian* bat ere ez—. Hona hemen ale bat —beste biak Xarritonek jasotzen ditu paragrafo bakarrean—:

- (271) Eta espero nuen bertan igurikiko ninduela, han bertan atzemanen nuela (*Anaiaren azken bitza*, D. Landart, 169)

Ostean, “espero izan” adieraz, absolutiboaren erabilera da nagusi, eta itxuraz ia bakarra —ikus (a) adibidea—. Oker ez bagaude, behintzat, salbuespen bakarra dago OEHk dakarren adibide sorta osoan —(b)—. Salbuespena da bi arrazoiengatik: bat, osagarria datiboaz markaturik dakarrelako, eta bi, inakusatibo datibodun bezala ageri delako —begiratu bestela *gaizko* aditz laguntzaile irangaitzari (OEH VI: 203)—:

¹⁸¹ Itxuraz bilakaera diakronikoan, datibotik absolutiborako aldaketa gertatu da. Ikusi bestela: “Hasta el s. XVIII se encuentra con complemento en dativo (aunque no en Leizarraga); a partir de esa época es general el complemento en caso absoluto, aunque todavía hay algún ej. con dat. (en Duvoisin y Aresti). Pouvreau lo utiliza en alguna ocasión con aux. intrans. biper-sonal.” (OEH VI: 203).

- (272) a. Eztezakete bertze sorterik higuriki (Dh 256s)
 b. Iankoaren miserikordiari iguriki behar gaizko (SP *Imit* I, 22, 5)¹⁸²

Gaur egungo testuetan ez daukagu bigarren adiera honetako *igurikiren* testigantzarik.

Itxaron aditza dugu sorta honetako hurrengoa. Aditz honi dagokionez, OEhk (IX: 693) aurkakotasun esanguratsu bat nabarmentzen du: bizidunak diren osagarriek beti erakusten dute datiboa (a); gainerakoek, berriz, bai datiboa (b) bai absolutiboa (c):¹⁸³

- (273) a. Beste askori etxeden ez ta niri etxeden (Cb *Eg* II 71)¹⁸⁴
 b. Bihar joango naz Bilbora ontziari itxarotera (Echta *Jos* 929)
 c. Ikastetxera sartzeko ordua itxaroten zaudela (Osk *Kurl* 73)

Gaur egungo testuetan, datiboaren erabilera oso hedaturik dago:

- (274) a. Bihar itxaron egingo dizut (*Mirarien kalezuloa*, N. Mahfuz / P. Zubizarreta, 254)
 b. Ate-leihoak zabalik, gaueko hozkirriari itxaroten diot Ryder kanpoan dagoen bitartean (*Hollywood eta biok*, J. Cillero, 104)

Eta tarteka, absolutiboaz markatutako osagarriaren aztarnak ere aurki daitezke —salbuespenak diruditen arren—. Ikusi, esate batera, itzultzaile berak darabilen lehengo (a) adibidearen ordaina:

- (275) Ez naiz kafera itzuliko, inoren susmoak ez eragitearren, baina egunero itxarongo zaitut..., beti (*Mirarien kalezuloa*, N. Mahfuz / P. Zubizarreta, 217)

Ez dirudi, ostean, oso orokortuak, baina aipatzekoak dira, datibo eta postposizio alternantzetara begira, bakanak izanda ere, adlatibo postposiziodun formak. Ondoren ale bat:

- (276) Obe det itxaran depora obeago batera (Mg *CC* 210)

¹⁸² Ohar bedi inakusatibo datiboduna dela lehen adibide honetakoa. Oker ez bagaude, behintzat, albuespen bakarra da OEhk dakartzan adibide sorta osoan.

¹⁸³ “[...] el complemento va siempre en datibo si se trata de seres animados; por lo demás, el complemento suele ir tanto en caso absoluto como en dat.; hay con todo ejes. de alativo y gen. en algunos pocos autores.” (OEh IX: 693).

¹⁸⁴ Joera nagusi honek baditu albuespenak, OEhk berak (IX: 693) aipatzen duenez, hala nola, *Gogoratu zelan egoten dan gaixo bat mediku osagillea itxadoten* (Añ *LoraS* 72). Joera urratzen dute baita erlatibozko egiturek, esaterako, *Ura zala Mesias, aspaldian itxedoten zutena* (Lard 376) edota *Zeu zara itxaroten gendun gure Jauna* (Altuna 110). Interesgarria litzateke ikustea ea egitura hauetan osagarria absolutiboan markatzen duten egileek bestela datiboaz markatzen ote dituzten *itxaron* aditzaren osagarriak —inplizituki hala dela dirudi—.

Aditz honek badu, halaber, “espero izan” adiera, eta absolutiboa gailendu arren (a) —eta dagokien testuinguruan partitiboa (b) edo —*ela* konplementatzailedun mendeko perpausa (c)—, bada datiboaz markatutakorik (d) ere:

- (277) a. Alperrik itxaroten dituk nigandik [...] berba bigunak (Ur *MarII* 10)
- b. Hegiaphalian etzazute babesik itxaron (Etxde *JJ* 166)
- c. Zorionera [...] eroango nozula, uste betez, itxaroten dot (KIk V 15)
- d. Gatx egiten bok / ain besteri itxadok (RS 296)

Azkenik, bada “esperar en, confiar en” adieran ere, nagusitzen den inesibo postposizioarekin batera (a) datiboaren agerpenik (b):

- (278) a. Zugan, Jauna, itxadoten dot; Zugan ifinten dot esperanza (Añ *EL* 234)
- b. Etxiden Jangoikoái ta eramán ongi (LE *Ong* 13r)

*Jarraiki*¹⁸⁵ aditzak ere alternantzia osoa erakusten du absolutibo eta datiboaren artean. Batzuetan, konfigurazio iragankor soilean ageri da eta besteetan, berriz itxura inergatibo datiboduna hartzen du. Dena den, goian aipatu dugun bezala —2.3.2 atala—, inakusatibo datiboduna ere izan daiteke.¹⁸⁶ Aditzaren adieretatik bat ondokoa dugu “nor baiten edo zerbaiten ondotik joan edo ibili” (Sarasola 2007: 607). Datibo osagarria dugu lehen adibidean (a), *jarraikiren* adizki trinkoa erakusten duen forma iragangaitz datibodunean —*arraio*— eta baita (b) adibidean ere, iragankor datibodunean. Osagarri absolutiboduna dugu azkena (c):

¹⁸⁵ *Jarraiki* “Tr. El part. *jarraiki* (*jarreiki*, *jarreki*, etc.) es la forma propia de la tradición septentrional, y *jarraitu* de la occidental.” (OEH X: 110)

¹⁸⁶ “En cuanto a su empleo trans. o intrans., para autores occidentales los testimonios más antiguos corresponden a la construcción intrans. bipersonal: *RG*, *RG*, *Egiaren Kanta*, Capanaga y tbn. Arzadun (pero no Urquizu). Sin embargo, [...] el empleo de *jarraitu* exclusivamente como verbo transitivo, tripersonal o bipersonal, es general en autores occidentales desde mediados del s. XVIII (el aux. trans. bipers. se emplea por lo gral. para la 3.ª acepción y, con menor frec., para la 1.ª, cuando se trata de un complemento no ref. a personas, por ej. *bidea jarraitu*, *ohitura jarraitu*... A partir de mediados del s. XVIII, se encuentran ejs. de construcción intrans. bipers. (en todos ellos junto al frecuente trans. tripers. o bipers.) en Cardaberaz (*Eg* II 190), Ubillos, Moguel (*Pab* 97), Guerrico (II 55), Aguirre de Asteasu, f. Bartolomé, Arrue, Beovide, Iturzaeta (*Azald* 189), y ya en el s. XX, en autores de cierto nivel como Mokoroa (4), Lizardi (*IL* 80), Otxolua (50), Eguzkitza (*GizAuz* 14), Olabide, Orixe (*Aitork* 199), S. Mitxelena (*Aranz* 49), Etxaide (*JJ* 173), Txillardegui, M. Atxaga (*Gatz* 105), Gandiaga (*Elorri* 167), Zaitegi y Villasante (*Jaink* 165) (cf. tbn. And *AUZta* 149: *Atsegiña ta atsekabea / dabiltz alkarren atzian*, / *ixil ixillik jarraitzen dira / goiberan ta aldatzian*). Hay tbn. algunos ejs. aislados de aux. intrans. unipers. en Añibarro, Lardizabal, Otaegi, Enbeita, Txillardegui y Oskillaso. [...]

Al Norte es prácticamente general la construcción intrans. desde los primeros testimonios. En los casos en los que el verbo lleva complemento dativo se documentan ejs. tanto con aux. bipers. como unipers., alternando ambos usos en la mayoría de los autores.” (OEH X: 110)

- (279) a. Inurriari arraio (RS 183)¹⁸⁷
- b. Asko ziran munduari agur eginta jarraitu ziotenak Franziskori (Bv *AsL* 79)
- c. Ze nekez jarraitu zenduan Kalbarioko bidea! (Añ *EL* 190)
- d. Bertso abek / bear dituzu jarraitu; / jarraitu eta gero / gogoan ondo artu (*JanEd* II 127)

Kontuan izan, OEhk dioenez osagarria absolutiboaz markatu ohi dela gizakia ez denean,¹⁸⁸ hala nola, (c,d) adibideetan, baina ez dira gutxi gizaki ez diren datibo osagarriak. Hona hemen bi:

- (280) a. Alper uts-utsak, eta ezergatik, nekeari jarraitzeko esnatuko ez diranak (AA II 81s)
- b. Baserritarren solaseri iarraikirik eskuara garbi [...] ikasi nahi due-nak (Zub 94)

Bereziki interesgarriak iruditzen zaizkigu adiera¹⁸⁹ beraren barruan jasotzen diren ondoko adibide hauek. OEhk (X: 111) dioenez, Iparralde zein Hegoaldean aurki daitezke, nahiz eta “ocuparse de, dedicarse a” esanahiko formen testigantzak bereziki Iparraldeko idazleengan aurkitzen diren. Halakoetan, jakina, ez da agertzen gizakia den osagarriarik, oso bestelako osagarri bizigabeak baino (a,b), eta *egitekoa*, *ogibidea* adierazten denean, bereziki ekintza izaera duten osagarriak dira (c-e):

- (281) a. Iarreikiren zaie nik orain erranen ditudan hitzei (Lç *Ins* 1r.)
- b. Egiteko huni borthizki jarraiki izatu izan zaizkonak (ES 384)
- c. Dantziari ta piestiari jarraituten deutseenak (fB *Olg* 52)
- d. Mando tratuari da luzean yarraiki (Hb *Esk* 121)
- e. Kabala hazkuntzari jarraikitzen da oraino hango yendea (JE *Bur* 81)

Hauetan ere, ikusten denez, datibo osagarriak dira nagusi, nahiz eta badiren baita absolutibodunak ere. Gure ustez, *jarraikiren* erabilera hau, goian 4.1.1.1, sorta beregain gisa jaso ditugun aspektu/ekintza datibodun aditzekin batera ere aipa genezake. Han ez aipatzeko arrazoi nagusia da sorta hartako

¹⁸⁷ 2.2 atalean aztertu dugu adibide hau bera.

¹⁸⁸ Berez, halako kasuetan, aditz laguntzaile iragankor datiboduna erabiltzen dela dio OEhk, ez osagarria absolutiboaz markatzen denik. Gogoratu aditz laguntzaileen erabilerari begiratzen diola OEhk, ez guk bezala, osagarriaren markapenari.

¹⁸⁹ “Seguir (un consejo, mandato, orden, ejemplo, costumbre, ley...); seguir, practicar, perseverar, ejercitar(se) (en) (la virtud, fe, oración, devoción...); ocuparse de, dedicarse a (una actividad, trabajo, oficio...)” (OEh X: 111)

aditzek —ia— ez dutela alternantzia zantzurik erakusten eta *jarraikik*, aldiz, bai. Hala, inergatibo datiboduntzat hartu ditugu *ekin* eta abarrak, eta alternantziadunen artera ekarri dugu *jarraiki*. Baina datiboaren izaerari begiratu gero, erabilera honetan, *jarraiki* lotzen zaio lehenago *ekin* eta abarrez esandakoari.

Bestalde, postposiziodun osagarriak ere erakusten ditu *jarraiki* aditzak adiera honetan, hala inesiboan (a,b) nola adlatiboan (c,d):

- (282) a. Eman ezazü ordre / jarraiki dadin legian / edo bestela exila / Frantziako lürrian (Xarlem 714)
- b. Jarraitu daigun neure anaiak / euskaldun zarren legean (AB *AmaE* 468)
- c. Ostatura jarraiki orde, bezperetara jarraiki balitz, ez bide zen arditik gabe geldituko! (Arb *Igand* 129)
- d. Danak pakean, anaiak bezela, beste festetara alaitu eta paketsu jarraituaz (Salav 105)

Ez da harritzekoa, adibidez, inesiboaren erabilera, goian esan dugun moduan, inergatibo datibodunetan, ohikoa da-eta aspektu/ekintza datibo hori inesiboaz ere markatzea.

EEHn (Sarasola 2008/09) jasotzen den “egoera edo jarrera jakin batean iraun” ez dago ia inergatibo datibodunaren adibiderik —bai, jakina, inakusatibodunak—, eta hori erabilera historikoari lotzen zaiola dirudi, OEhk (X: 113) dioenez ere, mendebaldeko idazleengan orokorturik dagoena iragankor soila baita.¹⁹⁰ Dena den, inoiz datibodunak aurki daitezke. Ondoren dakartzagu absolutibo (a-c) eta datibodunak (d,e):

- (283) a. Modu honetan iarraitu eben lengo autua (A *BeinB* 88)
- b. Eta itxasoratu zirean, euren osterea jarraitzeko (Echta *Jos* 143)
- c. Petrolioizko lanparen inguruan biltzen ginen, klaseak jarraitzeko; hotz handia egiten zuen (*Nire aitaren fusila*, H. Saleem / J.K. Igerabide, 60)¹⁹¹
- d. Errektoreak jarraitu zion bere galdeketari (Muj *PAm* 43)
- e. Ez ezak utzi gutatik eskuartean erabilkikan lana. Jarrai egiok lanari (TAg *Uzt* 88)

¹⁹⁰ *Jarraitu* 3. “Tr. En autores occidentales es casi gral. El uso del aux. trans. bipers. frente al menos frec. tripers.; se documentan tbn. ejs. de aux. intrans. unipers. en algunos autores (Lardizabal, Añibarro, Enbeita, Txillardegi, Oskillaso.” (OEh (X: 113)

¹⁹¹ Hauxe da EEhk dakarren absolutibodun adibide bakarra adiera honetan, gainerakoak historikoki aurkitzen diren modukoak dira, adibidez, *hizketan*, *horretan*, *lo*, *kantari*, *aurrera jarraitu*. EEhk ez dakar adiera honetan adibide datibodunik.

Adiera honetan, inesibodun osagarriak ere aurki daitezke, zertan jarraiki adierazten dutenak, hala nola, ondoko hauek:

- (284) a. Ausarkeria litzakela gerran jarraitzea (Or *Scruz* 35)
- b. Burrukan jarraitu; beste biderik eztago (Eguzk *GizAuz* 191)

Alternantzia osoa erakusten duten aditzetan hurrengoa, *oratu* dugu. *Oratu*¹⁹² aditzak “heldu” adieraz, datibodun osagarriak erakusten ditu nagusiki, orain arteko aditzetan ohikoa izan den bezala:

- (285) a. Egaz maneki, ora nekikeo txoriari (RS 230)
- b. Eztakit zelan oratu neutsan ostera be txalopeari (Ag *Kr* 92)

Osagarriak gehien bat datiboa izateak ez du esan nahi absolutibodun adibi-deak aurkitu ezin daitezkeenik, hala nola, ondoko hauek:

- (286) a. Bestek ezin atzeman zituen sasi-bei ta idisko izuak adarretatik oratu eta menderatu oi zituela (Izt *C* 247)
- b. Beste batek atzetik beste besoa oratu, eta klisk, eskuturretakoak ipiñi zizkion (Osk *Kurl* 30)

Hortaz, osagarriaren markapenean, absolutibo eta datibo alternantzia dugula esan daiteke.

Ostean, OEHk “agarrar, atrapar, capturar” adieraz dakartzan adibideetan ere bietara markatzen dira osagarriak, absolutiboaz (a,b) eta datiboaz (c,d) alegia:

- (287) a. Oratu dabe lapurra (Etxba Eib)
- b. Etzun abagunerik galtzen bere maitale-oia ostera ere bere sare lillu-ragarrian oratzeko (Etxde *JJ* 199)
- c. Lau milla gizon lurrean etxunik / gelditu yakez eta bost millari / oratu deutse gureak eta arturik / onantz ekarri (Zav Fab RIEV 1907, 534)
- d. Zamaldako gizon guztien artean ezeutsan inok iltzailleari oratu (Ag *AL* 125s)

Azkenik, “lotu” zentzuaz, inakusatibo datibodun gisa ere agertzen da *oratu* aditza:

¹⁹² *Oratu* (V, G). “Documentado en textos vizcaínos ya desde RS. Lo emplean además los guipuzcoanos Iztueta, Orixe, Goenaga y Etxaide (*JJ* 36).” (OEH XIII: 491).

(288) a. Zure aberri maitearen odol-lokarriak tinko estutu itzazu; oratu zatzakio berari biotz eta gogo guziz (Goen Y 1934)

b. Lanari garratz oratu jako / zure poza egiteko (Gand *Elorri* 57)

Gorago, 2.2 atalean ikusi dugu antzeko esanahia eta konfigurazioa dituen beste predikatu bat, *atxiki* alegia. *Utzi* aditza ere aipatu izan da absolutibo eta datibo alternantziadunen artean. Harrigarria bada ere, OEHren testigantzei begira nagusitzen den erabilera absolutiboduna da, aditzak bere adiera nagusia erakusten duenean (“Nolabait loturik gauden edo dagokigun norbaitengandik edo zerbaitengandik bereizi” Sarasola 2007: 987):

(289) a. Utz nazazue ni orai ere, oraiñokoan utzi nauzuen bezala (Ax 213 (V 142))

b. Utz lezake aita bihoz dun horrek semea libro (Larre in Xa *Odol* 13)

OEHk jasotzen dituen datibodun adibideak gutxi batzuk baino ez dira, hauek tartean:

(290) a. Utzi dio gizonari librea / ungi edo egiteko gaizki borondatea (EZ *Man* I 62)

b. Utzizute arren aur errukarri oni bizirik

c. Ildakuai pakian utzi akuyok (Ud 31)

Nolanahi ere, “bakean utzi, lasai utzi (dejar en paz, dejar tranquilo)” adieran¹⁹³ ere ageri dira goian aipatu berri ditugun adibideez gain, datiboa erakusten duten beste batzuk, hala nola:

(291) a. Ay! Utzadazu; zure eskua otza dago jela bezela (Arr *GB* 104)

b. Itxi eidazu, seme; joan zakidaz emetik norabait (Ag *Kr* 210)

Hauxe da inergatibo datibodunei buruzko gure lanaren amaiera. Argi dago sail korapilatsua dela bai datuen aldetik bai eta azterketaren aldetik ere. Ikusi dugun bezala, iragankorrekiko erlazioa eztabaidagarria da, alde semantiko zein sintaktikotik. Hemen hasierako datu bilketa eta sailkapen bat besterik ez dugu egin, datu eta auzi nagusiak plazaratzeko asmoz. Laburpen gisa, taula batean bildu ditugu datu nagusiak.

¹⁹³ (G-azp, AN, BN).

4.2.6. Taula bat, absolutibo/datibo alternantzidun aditzak biltzen

6. taula

PREDIKATUA	IRAGANKOR SOILA	INERGAT DATIBOD	INAKUS DATIBOD	ALTERNANTZIA	OHARRA
ABISATU	<i>Abisatzen zaituztet</i>	<i>Orain abisatzen dit</i>	ez	hizkeren araberakoa	
BARKATU	<i>Barkatuko nauzu</i>	<i>Ez die eriotzak barkatuko</i>		osoa	
BEGIRATU	<i>Zelaia begiratu duzu</i> *** <i>Eskara ere luke nahi begiratu</i>	<i>Ez niri begiratu</i> *** ez	<i>Nola horri ez naitaio begiratu?</i>	adieren araberakoa	dat kmz + mend perp
DEITU	<i>Deitu ninduenari</i>	<i>Bulegora deitu nion</i>	ez	hizkeren/adieren araberakoa	
ENTZUN	<i>Etsaiak ez gaitzan entzun</i>	<i>Entzuten dizut</i>	ez	hizkeren araberakoa/	
ERREPARATU	<i>Ezin da errepara egin izan dena</i> *** <i>Hitzok erreparatu nituen</i>	ez *** <i>Keari erreparatzen dio</i>	ez	adieren araberakoa	<i>Zer dan errepara dautsozue gero?</i>
ESETSI	<i>Esetsi izan dute Etxepareren bertsolana</i> *** ez	<i>Tentazio zantarrak esesten deuskubengan</i> *** <i>Esetsi eutsan senarrari</i>	ez	adieren araberakoa	
ESKERTU	<i>Eskertzen zaitut</i>	<i>Eskertzen dizut</i>	ez	hizkeren araberakoa	
IGURIKI	<i>Igurikiko ninduela</i>	<i>Iguriki diazadazu</i>	<i>Iguriki behar gaizko</i>	osoa	
ITXARON	<i>Itxarongo zaitut</i>	<i>Itxaron egingo dizut</i>		osoa	bizidun dat bizigabe abs

PREDIKATUA	IRAGANKOR SOILA	INERGAT DATIBOD	INAKUS DATIBOD	ALTERNANTZIA	OHARRA
JARRAIKI	<i>Kalbarioko bidea</i>	<i>Jarraitu ziotenak Franziskori</i>	<i>Iarreikiren zaie... hitzei</i>	osoa	
JAZARRI	<i>ez *** Zertarako jazartzen nazu?</i>	<i>Dio yazartzen bere astoari *** Jazarri darotazu</i>	<i>Bata besteari hola jazartzen dira</i>	adieren araberakoa	
LAGA	<i>Ez aut nik lagako *** Katillua mai- ganean laga</i>	<i>Neuri lagata *** ez</i>		adieren araberakoa	
LAGUNDU	<i>Amaiurreraino lagunduko zaiutzet</i>	<i>Ateraino lagundu dio</i>	<i>Lagundu bekio</i>	hizkeren araberakoa	
OBEDITU	<i>Obeditü behar dütügüla gü beno zaharragoak</i>	<i>Bere maisuai obeditzen zie</i>		osoa	
UKITU	<i>Ukutu eskuaz sua *** Ederki ukitzen du pontu hau</i>	<i>Ukitu egiozu eskuaz suari</i>	<i>Egiazko bakeari ukhitzen zaizkion gauzez</i>	adieren araberakoa	
UTZI	<i>Utz nazazue ni orai ere</i>	<i>Itxi eidazu, seme</i>		osoa	

